ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

№ 56(5238)
Аўторак, 22 мая 2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 51 руб.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Якой бачыцца школа ў XXI стагоддзі

Мне думаецца, што навучанне абавязкова будзе індывідуальна-дыферэнцыяваным. Для старшакласнікаў будуць ствараца не профілі і класы з паглыбленым вывучэннем прадметаў, а вылучацца вышэйшыя профільныя школы. Напрыклад, вышэйшая педагагічная школа псіхалогіі, вышэйшая медыцынская школа, філалагічная, аграрная, мастацкая, тэатральная, музычная... Пазней гэтыя школы набудуць статус аўтарскіх: аўтарская школа К.У.Гаўрылавец, І.І.Казімірскай, М.А.Крэменя, В.У.Чэчата, М.І.Савіцкага і г.д. Выпускнікі вышэйшых школ будуць атрымліваць, як і ў класічных універсітэтах, вышэйшую адукацыю. Што значыць вышэйшая аўтарская школа? У іх будзе практыкавацца спецыялізаванае навучанне па той праблеме, накірунку, якім грунтоўна займаўся аўтар, вядомы вучоны.

Сённяшнія выпускнікі каледжаў, ліцэяў, школ мастацтваў заканчваюць установу, паступаюць у доўгачаканую ВНУ па профілі той установы, якую закончылі, і навучанне ідзе дубліруючае. Возьмем школу мастацтваў... Недзе з 8 класа, а то і раней, вучні вывучаюць спецпрадметы (музаддзяленне — сальфеджыо, пастаноўку голаса, музычную літаратуру, індывідуальны інструмент і г.д.). Частка выпускнікоў музычнага аддзялення — сапраўдныя профі, выдатныя спецыялісты. Дык чаму б не стварыць вышэйшую школу музыкі і не даць лепшым з лепшых вышэйшую адукацыю. Бо, паступіўшы ў Акадэмію музыкі, профвыпускнік зноўку пачынае вывучаць тую ж праграму. Канечне, скажа чытач, у Акадэміі музыкі працуюць зоркі, вядомыя кампазітары і г.д. Паверце, у нашых многіх школах мастацтваў працуюць гэткія асы, карыфеі, што яны могуць "пацягацца" і са слыннымі. А будзе вышэйшая школа музыкі, будуць у ёй і кампазітары, і выдатныя музыкі... Профільнае ж навучанне патрэбна пачынаць з 4 класа.

* Ва ўстановах новага тыпу будуць працаваць педагогі са ступенню не ніжэй за магістра навук. Гімназіі, ліцэі, каледжы нацэлены на абавязковую навукова-даследчую дзейнасць выхаванцаў. Кіраўнікамі ж гэтага працэсу могуць быць магістры ці кандыдаты навук. Выхаванец павінен не толькі быць уключаны ў даследчую эксперыментальную работу, ён павінен навукова апісваць ход эксперымента, рыхтаваць навуковыя артыкулы, пісаць навуковыя працы. А гэта ў большасці сваёй пад сілу навукоўцам.

* У апошнім дзесяцігоддзі XX стагоддзя развілася тэндэнцыя на тое, што школа павінна мець свой твар, свой накірунак. І гэта выдатна. XXI стагоддзе патрабуе поўнага панавання навукі ў кожнай школе. А таму ў складзе адміністрацыі школы павінен быць хаця б адзін кандыдат навук, які павядзе ўстанову да вяршыні развіцця і самаразвіцця. Я назіраю цяпер за працай двух дырэктараў школ на Міншчыне. Гэта П.І.Быкаў (Турэц-Баярская школа Маладзечанскага раёна) і М.А.Скавародава (Зубкоўская школа Клецкага раёна) — абодва кандыдаты навук. Іх школы працуюць, што кажуць, "па навуцы". Усё новае, перадавое адразу ж, пасля адаптацыі, укараняецца ў вучэбны працэс, у школе вядзецца пастаянны эксперымент, праводзяцца навуковыя канферэнцыі педкалектыву, часовыя навукова-даследчыя калектывы рыхтуюць метадычныя рэкамендацыі, навуковыя артыкулы, распрацоўваюць пэўную праблему. Зразумелая рэч, да гэтага працэсу падключаны і дзеці.

* Матэрыяльна-тэхнічная база навучальнай установы... Спадзяюся, яна будзе прыраўнавана да кабінетаў, лабараторый, кафедраў сённяшніх самых масцітых ВНУ. Прабачце, але на пальцах, пад язык мы не навучым школьнікаў камп'ютэрнай справе, тэхналогіям вытворчасці, музыцы, не зможам даследаваць, эксперыментаваць.

Школай свабоднага выбару будзе навучальная ўстанова ў XXI стагоддзі. Вучань — галоўная фігура ўстановы, а таму ўсе і ўсё павінны служыць на карысць яму, на развіццё яго творчасці, здольнасцей, таленту, на выхаванне годнага грамадзяніна сваёй дзяржавы.

Спадзяюся, шаноўны чытач разумее, што гэта толькі развагі (я не думаю, што яны ўтапічныя), але мы павінны імкнуцца, каб школа па-сапраўднаму стала Домам радасці, дабрыні, навукі, каб нашы дзеці ішлі ў яе з ахвотай, з настроем.

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
старшы выкладчык кафедры кіравання Мінскага абласнога ІПК.

Віншуем!

Гордасць айчыннай прафтэхадукацыі

Заўтра ў паважанага чалавека — Уладзіміра Лукіча Верхаўца — юбілей, яму спаўняецца семдзесят гадоў. Гэтая адметная дата не толькі яскрава абрамляе доўгі жыццёвы шлях, але і ўвенчана агульным прызнаннем, якое па праву заслужыў гэты выдатны дзеяч адукацыі.

Да гэтай пары яго прозвішча на слыху як сярод ветэранаў прафесійна-тэхнічнай адукацыі, так і сярод моладзі. Яго багаты вопыт і жыццёвая мудрасць запатрабаваны грамадствам. Уладзімір Лукіч працуе сёння ў Рэспубліканскім інстытуце прафесійнай адукацыі і з радасцю дзеліцца сваімі творчымі здабыткамі, з'яўляецца дарадчыкам пры ажыццяўленні новых пачынанняў у сістэме прафесійна-тэхнічнай адукацыі.

Тонкі гумар і добразычлівасць, адкрытасць душы і высокая інтэлігентнасць прыцягваюць да яго асобы многіх. Уладзімір Лукіч па-ранейшаму застаецца ў цэнтры ўвагі работнікаў прафтэхадукацыі, з якой яго лёс непарыўна знітаваны ў адзінае цэлае.

Народжанаму ў маі, для яго сама прырода стала вытокам той сцвярджальнай сілы, якая і да гэтай пары насычае яго жыццёвай энергіяй, ініцыятывай, апантанасцю і самаадданасцю. Гэтыя якасці характару Уладзіміра Лукіча знайшлі ўвасабленне ў час работы на пасадзе старшыні Дзяржкамітэта БССР па прафтэхадукацыі, куды ён быў прызначаны ў 1980 годзе.

Прыйшоў Уладзімір Лукіч на гэтую пасаду ўжо вопытным кіраўніком, выдатным арганізатарам, сапраўдным педагогам.

Васьмігадовы перыяд яго работы ў Дзяржкамітэце прафтэхадукацыі для гісторыі галіны зусім невялікі, але для самой прафтэхадукацыі гэты час стаў цэлай эпохай пераўтварэнняў.

Верхавец з самага пачатку сваёй дзейнасці паставіў мэтай узняць аўтарытэт айчыннай сістэмы ПТА шляхам новых дасягненняў у прафесійнай падрыхтоўцы рабочых кадраў, стварыць для моладзі атмасферу добразычлівасці, творчасці, даверу, каб прафесійна-тэхнічная адукацыя магла задавальняць усебаковыя запыты навучэнцаў.

80-я гады сталі для ПТА знамянальнымі ў працэсе яе развіцця. Вучылішчы нарошчвалі прыём моладзі. У 1980 — 1987 гадах паступала штогод на вучобу ў ПТВ каля 100 тысяч падлеткаў. Цікавасць да прафесійнага навучання стала ўсё больш праяўляць гарадская моладзь. Прафтэхадукацыя адыгрывала важнейшую ролю ў выкананні Закона аб усеагульнай абавязковай сярэдняй адукацыі. У 80-х гадах у параўнанні з 70-і прыём у сярэднія ПТВ узрос на 35 працэнтаў. За перыяд старшынства Верхаўца сістэма прафтэхадукацыі падрыхтавала амаль 700 тысяч кваліфікаваных рабочых для 32 саюзных і 34 рэспубліканскіх міністэрстваў і ведамстваў. 85 працэнтаў моладзі пачынала сваё працоўнае жыццё на вытворчасці праз сістэму прафтэхадукацыі.

Уладзімір Лукіч вельмі востра адчуваў пульс жыцця і тыя патрабаванні народнай гаспадаркі, якія неабходна было аператыўна вырашаць. Вытворчасці патрэбны былі такія рабочыя, якія б валодалі рознабаковымі ведамі і ўменнямі, здольныя разумець тэхнічны працэс, засвойваць новую тэхніку, хутка адаптоўвацца на вытворчасці. Сістэма ПТА адрэагавала на выстаўленыя запатрабаванні падрыхтоўкай рабочых па складаных прафесіях шырокага профілю.

Усе пачынанні Уладзіміра Лукіча падмацоўваліся ўдасканаленнем форм і метадаў вучэбнай работы. Укаранялася комплекснае метадычнае забеспячэнне, у шэрагу прафтэхустаноў вытворчае навучанне праводзілася паводле метаду "майстар-майстэрня". Пачала выкарыстоўвацца заліковая сістэма ацэнкі ведаў навучэнцаў. Вялікая ўвага надавалася навучанню на выпуску карыснай прадукцыі, які павялічыўся ў 80-я гады ў 2,4 раза.

Пры ўсім гэтым важнае значэнне надавалася павышэнню ўзроўню выкладання прадметаў спецтэхналогій, політэхнічнай падрыхтоўкі навучэнцаў. Для забеспячэння камп'ютэрнай пісьменнасці і ўкаранення электронна-вылічальнай тэхнікі ў вучэбны працэс у многіх вучылішчах былі створаны кабінеты інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі. А гэта дазволіла адкрыць падрыхтоўку па 120 новых прафесіях.

Уладзімір Лукіч надаваў вялікую значнасць умацаванню і развіццю вучэбна-матэрыяльнай базы. За перыяд яго старшынства ў сістэме ПТА было пабудавана каля 400 аб'ектаў, у тым ліку 26 вучэбных комплексаў, 45 вучэбных карпусоў, 40 майстэрань, 54 грамадска-бытавыя карпусы, 40 інтэрнатаў, 48 жылых дамоў. Лічбы, як кажуць, гавораць самі за сябе і ў каментары не маюць патрэбы. За імі — цяжкая, напружаная праца старшыні камітэта і яго калег, якія імкнуліся стварыць для нашай моладзі самыя спрыяльныя ўмовы навучання і выхавання. Праяўляўся вялікі клопат і аб інжынерна-педагагічных работніках ПТА, аб удасканаленні іх прафесійнага майстэрства, павышэнні іх адукацыйнага ўзроўню. Была высока ацэнена праца добрасумленных, ініцыятыўных і старанных людзей, якіх маральна і матэрыяльна заахвочвалі. Уладзімір Лукіч заўжды з павагай ставіўся да працавітых людзей. Працэс выхавання нарошчваў свой патэнцыял з кожным годам. Былі выпрацаваны асноўныя напрамкі цэласнай сістэмы арганізацыі пазаўрочнай работы, галоўным прынцыпам якога стала поўная занятасць навучэнца. Для рознабаковага развіцця асобы выкарыстоўваліся розныя формы: актывізавалася гуртковая работа, набыла новыя грані мастацкая самадзейнасць, разнастаіліся спартыўныя мерапрыемствы. У бытнасць Верхаўца былі пабудаваны знакаміты спартыўны комплекс "Працоўныя рэзервы", а таксама Рэспубліканскі дом тэхнічнай і мастацкай творчасці навучэнскай моладзі.

Характэрна і тое, што ў 80-я гады прафтэхадукацыя Беларусі выйшла на усесаюзны ўзровень. Высокую якасць прафесійнай падрыхтоўкі беларускія навучэнцы дэманстравалі на усесаюзных і міжнародных конкурсах прафесійнага майстэрства, дзе заваёўвалі прызавыя месцы.

Падрыхтоўка, атрыманая ў прафтэхвучылішчах рэспублікі, стала адпраўнай базай для прафесійнага росту тысяч выхаванцаў. І да таго факту, што рэспубліка мела вышэйшыя паказчыкі ў Савецкім Саюзе па якасці выпускаемай прадукцыі, прафтэхадукацыя мела самае непасрэднае дачыненне.

Гордасцю айчыннай прафтэхадукацыі па-ранейшаму застаюцца людзі, якія прысвяцілі сваё жыццё яе працвітанню. Многія з іх маюць высокія ўзнагароды, ганаровыя званні. Не выключэнне і дзейнасць старшыні Дзяржкамітэта БССР па прафтэхадукацыі Уладзіміра Лукіча Верхаўца, які ўзнагароджаны за сваю доблесную працу ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам "Знак Пашаны" і многімі медалямі. Ён — выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь.

У дзень нараджэння паважанага Уладзіміра Лукіча да ўшанаванняў яго калег, родных і блізкіх далучаецца і рэдакцыя "Настаўніцкай газеты". Няхай яшчэ доўга будзе невычарпальнай яго жыццёвая крыніца.

Ала КЛЮЙКО.

Навіны

Універсітэтаў стала болей

Акрамя дзеючага ў Гродне дзяржуніверсітэта імя Я.Купалы статус універсітэта набылі яшчэ дзве ВНУ гэтага горада — медыцынская і сельскагаспадарчая. Не толькі адукацыйны, але і буйны навуковы цэнтр прадстаўляе цяпер кожная з іх.

Так, напрыклад, высокі навуковы патэнцыял мае медыцынскі універсітэт — па колькасці дактароў навук на 100 студэнтаў ён займае першае месца сярод вышэйшых навучальных устаноў краіны. Тут налічваецца 11 прызнаных навукова-педагагічных школ. Так, за апошнія гады распрацаваны і ўкаранёны ў практыку аховы здароўя метады пунктурнай рэфлексатэрапіі, комплекснага лячэння рака гартані, метад тэрапіі рассеяннага склерозу і шэраг іншых. Як адзначае прарэктар па навуцы Сяргей Зіматкін, — на бліжэйшыя пяць год у медуніверсітэце вызначаны цэлы шэраг перспектыўных накірункаў, у тым ліку распрацоўка новых лекавых прэпаратаў, пэўная частка якіх выпускаецца на заводзе, што пабудаваны ў Скідзелі. Праводзяцца даследаванні па праблемах сардэчна-сасудзістых і іншых захворванняў.

Пётр ШУБЯНОК.

Гурток "Юны бібліятэкар" карыстаецца вялікай папулярнасцю ў юных аматараў кніжак сярэдняй школы № 20 Брэста. Дзякуючы Святлане Пятроўне Груздзевай, загадчыцы бібліятэкі і кіраўніку гуртка, кніжны фонд установы (з часу яе існавання) захаваўся на ўсе сто працэнтаў. Больш за тое, нягледзячы на абмежаваныя фінансавыя магчымасці яна ўмудраецца выпісваць неабходную для работы настаўніка перыёдыку.

Вольга ДУБОВІК.

НА ЗДЫМКУ: С.П.Груздзева з юнымі бібліятэкарамі.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Харчаванне школьнікаў

Штодзённы клопат

Нядаўна на базе Чэрвеньскага раёна адбылося выязное пасяджэнне Мінскага абласнога выканаўчага камітэта. Жыхары раёна, педагагічная грамадскасць мелі магчымасць пабачыцца і пагутарыць са старшынёй абласнога выканаўчага камітэта Мікалаем Фёдаравічам Дамашкевічам, членамі абласнога выканаўчага камітэта, старшынямі раённых і гарадскіх выканаўчых камітэтаў вобласці, іх намеснікамі па сацыяльных пытаннях, загадчыкамі аддзелаў адукацыі раённых і гарадскіх выканаўчых камітэтаў, рэдактарамі раённых і гарадскіх газет вобласці. Сэнс выязнога пасяджэння і заключаўся ў тым, каб сустрэцца з людзьмі, пазнаёміцца з іх працай, праблемамі, удакладніць накірункі дзейнасці выканаўчай улады па вырашэнні першачарговых задач эканамічнага жыцця, стварэння спрыяльных сацыяльных умоў для чалавека.

Адно з пытанняў, якое разглядалася на пасяджэнні, — якасць і арганізацыя харчавання ў школах, прафесійна-тэхнічных вучылішчах, садках.

За апошнія гады ў раёне склалася пэўная сістэма ў гэтай важнай справе. Задаволены дзеці, іх бацькі. І ўдзячны, вядома, — гэтульі турбот з плячэй звалілася! Зрэшты, вось такі канкрэтны клопат пра чалавека, а не пустыя лозунгі ды заклікі, і надае ўладзе належны аўтарытэт.

Пасля пасяджэння аблвыканкама я сустрэўся з загадчыкам Чэрвеньскага раённага аддзела адукацыі Міхаілам Міхайлавічам Рускевічам і папрасіў даць адказы на некаторыя пытанні.

— Міхаіл Міхайлавіч, вы дасягнулі значных поспехаў у справе арганізацыі гарачага харчавання школьнікаў. А як было раней?

— Штодзённыя клопаты пра харчаванне школьнікаў з'яўляюцца для нас неад'емнай часткай навучальнага працэсу. У складаных эканамічных умовах рабіць гэта не так проста. Дзяржаўных грошай выдаткоўваецца малавата, а хочацца, каб дзеці маглі больш-менш добра падсілкавацца. Бо, на жаль, дома не ўсе яны маюць такую магчымасць.

Гэтая праблема і вымусіла нас перагледзець традыцыйную арганізацыю харчавання дзяцей у школах. Да 1995 года ў раёне яно залежала ад аб'яднання грамадскага харчавання. Але розныя нацэнкі і накруткі там прывялі да таго, што бюджэтных грошай ужо ледзь хапала на булачку з чаем. Становішча ўскладнілася яшчэ і тым, што згодна з медыцынскімі аглядамі толькі каля 30 працэнтаў вучняў былі здаровымі, астатнія мелі розныя захворванні, у тым ліку і хранічныя. Не ўлічваць гэтага мы не маглі. У роздумах і падліках прыйшлі да такой высновы: стрымаць павышэнне цэн на харчаванне дзяцей можна, калі пазбавіцца ад пасрэднікаў і ўзяць гэты клопат на сябе. У раённым выканаўчым камітэце зацікаўлена аднесліся да такой прапановы і падтрымалі яе канкрэтнымі дзеяннямі. У прыватнасці, было прынята рашэнне даручыць арганізацыю школьнага харчавання аддзелу адукацыі.

— І як жа аддзел адукацыі ўзяўся за справу?

— Гэтыя дадатковыя і не ўласцівыя школьнаму профілю клопаты цяпер сталі ўжо нібыта і звыклымі. А напачатку няпроста было... Усю матэрыяльную базу сталовых, па сутнасці, давялося ствараць з нуля. Аб'яднанне грамадскага харчавання рэалізавала нам сваё абсталяванне і інвентар. Праўда, не па рэшткавым кошце, а па існуючых на той момант рознічных цэнах. Для належнай арганізацыі харчавання гэтага было недастаткова. Дакупілі посуд, гаспадарчы інвентар. У штат аддзела адукацыі ўвялі дадатковага бухгалтара, тэхнолага, повара для кожнай школьнай сталовай, у залежнасці ад колькасці вучняў — кухонных рабочых. За пяць гадоў паступова набылі 31 халадзільнік і 79 адзінак тэхналагічнага абсталявання. Раённы выканаўчы камітэт выдзеліў нам на гэта 13 мільярдаў недэнамінаваных рублёў. Пэўную матэрыяльную падтрымку атрымалі мы і сёлета.

— Міхаіл Міхайлавіч, якія ж яшчэ вы рабілі захады для таго, каб на змену традыцыйнай булачцы з чаем у школы прыйшло паўнавартаснае харчаванне з трох страў?

— Райвыканкам штогод прымае рашэнне, у адпаведнасці з якім шэфскую дапамогу аказваюць гаспадаркі раёна. У прыватнасці, мясныя і малочныя прадукты для школьных сталовых яны выдзяляюць па цэнах, якія напалову ніжэйшыя за рэалізацыйныя, а бульбу і гародніну — бясплатна. Такім чынам за мінулы год мы атрымалі ў калгасах і саўгасах восем з паловай тон мяса, з іх 890 кілаграмаў — бясплатна. Асабліва адчувальная дапамога калгасаў "Х з'езд Саветаў", "Беларусь", "Светач", імя Фрунзе, імя Калініна.

Толькі ў снежні для харчавання вучняў набылі 680 кілаграмаў свініны па 800 рублёў за кілаграм і 698 кілаграмаў ялавічыны па 400 рублёў. Калі б мы куплялі мяса ў аб'яднанні грамадскага харчавання (свініна — 3017 рублёў за кілаграм, ялавічына — 1415 рублёў за кілаграм), розніца ў цэнах склала б 1507560 і 768470 рублёў адпаведна. Гэтыя грошы пайшлі на зніжэнне кошту харчавання вучняў.

Эфектыўна скарыстоўваем і свой, унутраны рэзерв — прышкольныя ўчасткі. Напрыклад, летась з іх назапасілі 25,3 тоны бульбы, 22,9 — агародніны. Уласнымі сіламі зварылі 3,4 тоны варэння і павідла, засалілі 2,7 тоны агуркоў, заквасілі 10 тон капусты. А ўсяго для школьных сталовых нарыхтавана 88,3 тоны бульбы і 37,3 тоны агародніны.

— За кошт чаго вы яшчэ змяншаеце кошт школьнага харчавання?

— Яшчэ адна крыніца змяншэння кошту школьнага харчавання — набыццё прадуктаў оптам непасрэдна на базах і дастаўка іх па кальцавых маршрутах адразу ў школы. Дзякуючы гэтаму пачак 15-працэнтнай смятаны, напрыклад, абыходзіцца нам у 235 рублёў (з улікам падатку на дабаўленую вартасць). Гандаль, дарэчы, рэалізуе яго школьным сталовым амаль па 300 рублёў. Кілаграм макароны вышэйшага гатунку набываем па 514 рублёў, а ў магазіне яна каштуе 606.

Гэтыя меры дазволілі нам стрымаць рост цэн на абеды. Як прыклад, назаву меню адной з вясковых школ, якое складзена з улікам фізіялагічных патрэб вучняў: салата з квашанай капусты; боршч; катлета са свініны; пюрэ з бульбы; кампот з сухафруктаў. У сістэме грамадскага харчавання гэты абед пацягнуў бы на 387 рублёў, у школьнай сталовай ён абыходзіцца ў 102 рублі.

— Міхаіл Міхайлавіч, скажыце, калі ласка, у вашым раёне практыкуецца толькі бясплатнае харчаванне для вучняў ці ёсць і платнае?

— Акрамя бясплатнага вучням прапануецца і харчаванне з невялікай даплатай. А ўвогуле ў кожнай школе кормяць дзяцей, зыходзячы са свайго матэрыяльнага становішча, шэфскай дапамогі гаспадарак, жадання і магчымасці бацькоў дабавіць да 144 рублёў дзяржаўнай датацыі пэўную суму грошай.

Адладжана сістэма арганізацыі харчавання і ў дзіцячых дашкольных установах. Вядома ж, яна мае ўласцівыя гэтаму ўзросту асаблівасці. Але зноў жа і тут нашы захады скіраваны на тое, каб каларыйная ежа каштавала не так дорага.

— Вы выдатна арганізавалі харчаванне вучняў і дашкольнікаў у сваім раёне. Поспехаў Вам, Міхаіл Міхайлавіч, у гэтай справе і новых эканамічных знаходак!

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
старшы выкладчык Мінскага абласнога ІПК.

Ініцыятывы

Курс — на інтэграванае навучанне

Добрую ініцыятыву праявіла дырэкцыя Іўеўскай дапаможнай школы-інтэрната, арганізаваўшы праведзенне "Дня адкрытых дзвярэй" для настаўнікаў базавых і сярэдніх школ раёна. Да мерапрыемства старанна рыхтаваліся не толькі кіраўнікі, але і многія педагогі, таму яно прайшло на самым высокім узроўні.

Пасля знаёмства з планам работы падчас кароткіх выступленняў дырэктара школы Аляксандра Веніямінавіча Чарняка і яго намесніка па вучэбна-выхаваўчай рабоце Алены Станіславаўны Нехаядовіч была праведзена экскурсія па школе. Госці азнаёміліся з класамі, кабінетамі. Усіх прыемна ўразіла выстава дзіцячай творчасці. Тут былі прадстаўлены вельмі цікавыя экспанаты: вышыўка, аплікацыі, малюнкі, вырабы з пластыліну, фанеры, з прыроднага матэрыялу і многае іншае. Зразумела, без дапамогі дарослых, без іх кіраўніцтва самастойна не толькі малодшыя, але і старшыя дзеці на гэта не здольны, таму цудоўныя экспанаты — да гонару і выхавацеляў, кіраўнікоў гурткоў, настаўнікаў.

Прыемна ўразілі кабінеты: пачатковых класаў, прыродазнаўства, сацыяльна-бытавой арыентыроўкі. Іх багатае абсталяванне створана пераважна рукамі педагогаў, бо адпаведнай прадукцыі для дапаможных школ не было нават у часы СССР.

Па ўласным жаданні і выбары прысутныя наведалі адкрытыя ўрокі ў пачатковых класах: матэматыкі, чытання, рытмікі і прадметна-практычнай дзейнасці з элементамі навучання пісьменнасці ў другім класе, дзе вучацца дзеці з цяжкай формай разумовай адсталасці. Урокі праводзілі і вопытныя, з багатым стажам работы ў дапаможнай школе дэфектолагі, і маладыя, не дэфектолагі: Людміла Вацлаваўна Пішчык, Галіна Мікалаеўна Вайчык, Францішка Станіславаўна Ласовік і Любоў Уладзіміраўна Арашкевіч. Паглядзець і навучыцца было чаму.

За кубачкамі гарбаты ішло абмеркаванне таго, што ўбачылі, выказваліся думкі, прапановы, пажаданні. Тут жа госці атрымалі груптоўныя адказы на свае пытанні.

Па задуме адміністрацыі школы "Дзень адкрытых дзвярэй" — не фармальнае мерапрыемства. У раёне даволі вялікая колькасць дзяцей-інвалідаў і дзяцей з псіхафізічнымі асаблівасцямі. Міністэрства адукацыі ўзяло накірунак на паступовы пераход на інтэграванае навучанне. У нашым раёне ў штаце метадычнага кабінета аддзела адукацыі паявіўся вопытны дэфектолаг, што вельмі важна для пасляховай работы. Дзве выпускніцы сярэдніх школ раёна сталі студэнтамі-завочнікамі дэфекталагічнага факультэта Мінскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М.Танка, адна, дарэчы, з дапаможнай школы-інтэрната. Зразумела, гэта вельмі мала, але галоўнае — пачатак, правільны накірунак. Да таго ж былыя выхаванцы праходзяць курсавую перападрыхтоўку і атрымліваюць асновы дэфекталагічных ведаў на базе нашай дапаможнай школы-інтэрната.

На жаль, у раёне няма дзяцей з моўнай паталогіяй, якія павінны атрымліваць дапамогу, якую згодна з Законам "Аб правах дзіцяці" павінна аказваць бясплатна. Але ж паспрабуй яе атрымаць, калі ў раёне пакуль не створаны спецыяльных цэнтраў дапамогі. А што гаварыць пра тое, што ў многіх школах няма ніводнага спецыяліста... А чаму б пры паліклініках у райцэнтрах, дзе працуюць спецыялісты, не адкрыць педагагічныя пункты, якімі б карысталіся ўсе дзеці, што маюць у гэтым патрэбу.

У канцы сакавіка на пасяджэнні раённага савета разглядалася пытанне аб гэтым навучанні, бо ў пытаннях інтэграванага навучання ўсё яшчэ шмат праблем, можа нават значна больш, чым поспехаў.

Мне думаецца, што на карысць вырашэнню пытання аб інтэграваным навучанні спрацавала б наступнае. Трэба, наколькі гэта магчыма, распаўсюдзіць прыём студэнтаў на завочнае навучанне на дэфекталагічны факультэт і конкурсны набор праводзіць толькі па характарыстыках-рэкамендацыях дырэктараў школ. Трэба не дапускаць таго, каб з аднаго раёна было залічана многа, з другога — ніводнага. Варта таксама ў прыдатны час арганізаваць работу двухгадовых вочна-завочных курсаў па дэфекталогіі і лагапедыі для педагогаў агульнаадукацыйных школ, якія маюць вышэйшую адукацыю і жадаюць працаваць з дзецьмі, што маюць псіхафізічныя асаблівасці. Нельга ні ў якім разе дапускаць, каб з імі працавалі людзі без спецыяльнай адукацыі ці падрыхтоўкі, бо гэта — звычайная халтура.

І яшчэ. У тых раёнах, дзе працуюць дапаможныя школы-інтэрнаты ці школы, іх трэба афіцыйна зацвердзіць цэнтрамі практычнай і метадычнай дапамогі настаўнікам, якія працуюць у масавых школах. На базе дапаможных школ праводзіць сіламі педагогаў-дэфектолагаў практыкумы, семінары, адкрытыя і паказальныя ўрокі, педагагічныя чытанні, навукова-практычныя канферэнцыі, на якія запрашаць для выступленняў вучоных-дэфектолагаў. Апраўдала б, на мой погляд, і практыка накіравання студэнтаў выпускнога курса на двух-трохтыднёвую работу ў масавыя агульнаадукацыйныя школы. Гэта было б нібы свежы глыток паветра для кожнага калектыву.

Як бы складана ні было, але інтэграванаму навучанню трэба адкрываць зялёнае святло, рыхтаваць да яго ўсе прамаёрасць, выхоўваць талерантнасць. І галоўнае — рыхтаваць кадры.

Іван ГОВАР,
педагог Іўеўскай дапаможнай школы-інтэрната.

Патрыятычнае выхаванне

Піянеры — добрыя памочнікі

Дырэктар сярэдняй школы № 2 Дзяржынска Міхаіл Сцяпанавіч Дудзінскі вялікую ўвагу ўдзяляе патрыятычнаму выхаванню школьнікаў праз дзейнасць грамадскіх арганізацый. Піянерская арганізацыя працавала нават у тыя гады, калі крытыкавалася ўсё, што было звязана з былым Саюзам. Дырэктар бачыў станоўчы вопыт выхавання школьнікаў у калектыве і праз калектыў, таму стараўся захаваць яго. Канешне, былі зроблены новаўвядзенні ў адпаведнасці з духам часу, напрыклад, уступленне ў дзіцячую арганізацыю па жаданні самога дзіцяці і са згоды яго бацькоў. Прыём у піянеры праводзіцца ва ўрачыстай абстаноўцы. Калі дзеці ўступаюць у піянерскую арганізацыю, носяць піянерскі гальштук, удзельнічаюць у розных мерапрыемствах: дагляданні брацкіх магіл, зборы макулатуры, шэфствуюць над ветэранамі вайны і працы, праводзяць акцыю "Міласэрнасць" і інш. Члены піянерскай арганізацыі вызначаюцца ініцыятыўнасцю, свядомасцю, дысцыплінаванасцю, арганізаванасцю.

Праяўляюць актыўнасць і старшакласнікі. Яны праводзяць паходы па месцах баявой славы, займаюцца добраўпарадкаваннем мемарыяла на месцы спаленай вёскі Літвесці, удзельнічаюць у экскурсіях па знамянальных месцах Беларусі, наведваюць музеі. Актыўна дапамагаюць кіраўніцтву школы ў правядзенні розных школьных і пазашкольных масавых мерапрыемстваў.

Тамара ШАЎЧЭНКА.

Выхавацелька Целяханскай школы-інтэрната Івацэвіцкага раёна Ларыса Галодка ўсю душу ўкладвае ў сваю працу, імкнецца захапіць выхаванцаў цікавымі справамі.

Фота Уладзіміра СІВАЛАПА.

Сталічная адукацыя

Два бакі аднаго медаля

Як самастойная ўстанова ліцэй № 1 сталіцы існуе няпоўныя два гады. Да гэтага была школа-ліцэй № 165, размешчаная ў адным з мікрараёнаў Мінска — Паўднёвым Захадзе. Ліцэйскія класы давалі магчымасць дзецям, здольным да тэхнічных і прыродазнаўчых навук, атрымаць веды, дастатковыя для паступлення ў вышэйшую навучальную ўстанову. Пра 165-ю школу-ліцэй ведалі ў многіх раёнах горада, і ў ліцэйскі клас можна было паступіць без усякай пратэкцыі. Былі б веды.

Дырэктар школы-ліцэя Мікалай Адамавіч Карлоўскі вельмі прыязна ставіўся да здольных дзяцей (безадносна да сацыяльнага статусу іх бацькоў). Цяпер ён працуе намеснікам кіраўніка адміністрацыі Маскоўскага раёна. І мае магчымасць рэалізаваць свае цікавыя педагагічныя ідэі ў межах раёна.

Увогуле ліцэй № 1 — установа свайго роду унікальная. Як вядома, паспяхова вучыцца ў ёй могуць не толькі здольныя дзеці, але і фізічна здаровыя, як ні банальна гэта гучыць. Былы дырэктар, дэпутат гарсавета, шмат гадоў рэалізоўваў ідэю спалучэння добрай адукацыі і фізічнай загартоўкі. І здолеў -такі адбудаваць шыкоўны (гэта сапраўды так) спартыўны комплекс — са спартыўнай залай, двума басейнамі, сучаснымі трэнажорамі. І ўсё гэта — побач з ліцэем, відаць з акна. Таму ліцэісты праяўляюць поспехі як у прадметных алімпіядах, так і ў спартыўных.

А ліцэісты — гэта вялікая, дружная сям'я — больш як 400 здольных, а часам і таленавітых дзяцей. З 8 па 11 клас.

Ці цяжка паступіць у ліцэй? Цяжка. Апошні конкурс быў 4,5 чалавека на месца. Але ў разлік бяруцца зноў жа толькі веды.

Сабіна Іосіфаўна Майсцерэнка, намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце, шмат гадоў адпрацавала ў звычайнай школе. І былі ў яе такія вучні, якіх яна вяла па жыцці з 1 па 11 клас. Цяпер яе выхаванцам — па 22. Многія — студэнты. Студэнткі і дзве яе ўласныя дачкі. І яна цвёрда ўпэўнена, што чалавек у жыцці павінен прабівацца сам. Нельга купіць сабе веды, месца пад сонцам, інтэлект. І вучыцца ў ліцэі павінны толькі самыя вартыя.

А таму і праблем хапае, асабліва ў тых, хто вучыцца тут першы год. У сваіх класах выхаванцы ліцэя былі першымі — і па ведах, і па інтэлектуальным узроўні. А тут, па сутнасці, цэлы клас лідэраў. Нехта і не вытрымлівае, вяртаецца ў сваю школу. Часам прыходзіцца развітвацца і дзецям з забяспечаных сем'яў, якія ўпэўнены, што ўсе праблемы можна вырашыць з дапамогай грашовых знакаў. Уступнае выпрабаванне ў ліцэй — экзамен. Білет можа быць лёгкім, можа і пашанцаваць. Але ўвесь час шанцаваць не можа, трэба працаваць над сабой, шмат займацца і на ўроках, і дома.

Вельмі цікава было мне даведацца пра тое, а як жа ставяцца будучыя фізікі і матэматыкі да гуманітарных дысцыплін. Бо, напрыклад, я асабіста лічу, што шырыня кругагляду, высокі ўзровень агульнага развіцця — неад'емная рыса кожнага культурнага чалавека. Алена Арнольдаўна Мельнікава, намеснік дырэктара па навукова-метадычнай рабоце, выкладае рускую мову і літаратуру. Ёй прыходзіцца шмат працаваць над сабой, рыхтавацца да кожнага ўрока. Таму імкнецца яна засяродзіць увагу на тых мастацкіх творах, якія маюць вялікую маральную каштоўнасць. "Майстра і Маргарыту" прачыталі ўсе. Калі вывучалі творчасць Маякоўскага, многія прынеслі свае малюнкі. На адным — подпіс: "Шмат жыцця. Мала кахання. Навошта?" Гэта ўжо нават і філасофскія разважанні. Ёсць дзеці, якія актыўна ўдзельнічаюць у алімпіядах па літаратуры, псіхалогіі, гісторыі. І займаюць прызавыя месцы.

Некалькі месяцаў назад у час камандзіроўкі я пачула ад адной дзяўчынкі, якая вучыцца ў гімназіі: "У нашай гімназіі ніхто не б'е вокнаў". За простай на першы погляд фразай глыбокі сэнс — там, дзе добра, не хочацца рабіць дрэнныя ўчынкі. Кабінеты, бібліятэка, актавая зала вабяць сваёй утульнасцю.

А за сценамі ліцэя ідзе сваім ходам звычайнае жыццё. І ніхто не застрахаваны ад непрадбачаных сітуацый, ад памылак. Ведаеце, што звычайна чуем у выпадковай размове дзвюх мам: "Гэта ж трэба, такі быў паслухмяны хлопчык, і што з ім такое здарылася?"

І ў выхаванцаў ліцэя бываюць пропускі заняткаў, праблемы ў сям'і, іншыя непрыемныя сітуацыі. Гэта ж дзеці. І закахацца можна напярэдадні выпускных экзаменаў, і тата можа пайсці з сям'і, і мама распачне скандал на голым месцы. Таму выхавальнікі класаў (а яны тут вызваленыя), псіхолагі, сацыяльныя педагогі вельмі дэталёва аналізуюць кожную складаную сітуацыю. Нават выкладчыкі ВНУ, якія тут працуюць, павінны ведаць дзіцячую псіхалогію, а не ставіць двойкі ў кожнай клетачцы класнага журнала. Увогуле ў ліцэі да нездавальняючай адзнакі вельмі асцярожныя адносіны. І калі вучань лічыць, што ён не заслугоўвае двойкі, дрэнная адзнака яму не выстаўляецца. Гэта — адзін з прынцыпаў адаптыўнай школы, якіх прытрымліваюцца ў ліцэі.

А ўвогуле, на мой погляд, пытанне, дзе ж усё-такі лепш вучыцца дзіцяці, вельмі спрэчнае. І вырашацца яно павінна самім падлеткам. Як сцвярджаюць псіхолагі, аб матывацыі навучання падлеткі пачынаюць задумвацца ў 14-15 гадоў. І, на жаль, не хопіць для ўсіх жадаючых устаноў новага тыпу. Установа новага тыпу — гэта вялікая работа над сабой, у многіх выпадках адмаўленне ад розных забаўляльных мерапрыемстваў, цярністы шлях да сваёй мэты. Так што медаль заўсёды мае два бакі. У прамым і пераносным сэнсе.

Ала ШАЎЦОВА.

Семінары

І "цяжкія" хочуць быць шчаслівымі

Нядаўна на базе Дзяржынскага раённага цэнтра дзіцячай творчасці (дырэктар — Наталля Васільеўна Яшчук) прайшоў раённы семінар работнікаў устаноў пазашкольнай адукацыі і выхавання на тэму "Індывідуальная работа з цяжкімі падлеткамі".

Удзельнікі семінара пазнаёміліся з работай дзіцячых аб'яднанняў, наведалі заняткі гурткоў "Мяккая цацка", "Турыстычнае шматбор'е", "Пазнаючы сябе — пазнаю свет", "Інфарматыка і праграмаванне", студый фларыстыкі "Мара" і "Крынічка".

Усяго ў Цэнтры дзіцячай творчасці працуе 56 гурткоў, якія наведваюць больш за 900 дзяцей і падлеткаў ва ўзросце ад 5 да 18 гадоў. Займаюцца тут дзеці з парушэннем псіхафізічнага развіцця і цяжкія падлеткі.

У семінары прыняла ўдзел загадчыца сацыяльна-псіхалагічнай службы Галіна Рыгораўна Бурш. Яна азнаёміла яго ўдзельнікаў з прынцыпамі работы з дзецьмі і падлеткамі, якія маюць адхіленні ў паводзінах. Кіраўнікам гурткоў пазашкольных устаноў былі дадзены адпаведныя рэкамендацыі.

Тамара ШАЎЧЭНКА.

Абітурыенту на заметку

Цэнтр інфармацыі аб прафесіях

Куды пайсці вучыцца? Якую прафесію выбраць? Такія пытанні не раз задаюць сабе маладыя людзі ва ўзросце 14-18 гадоў, асабліва тады, калі ў руках ужо трымаюць атэстаты аб сярэдняй адукацыі. Хутка ў школах празвініць апошні званок і пытанне "Што рабіць далей?" зноў паўстане перад кожным выпускніком. Выбар — справа адказная і складаная, таму іншы раз зрабіць яго самастойна вельмі складана.

Дапамогу можна знайсці ў цэнтры інфармацыі аб прафесіях "BiZ" (Berufe informatione Zentrum), які быў створаны ў 1998 годзе ў рамках рэалізацыі пагаднення паміж Міністэрствам працы Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам сацыяльнага парадку Федэратыўнай Рэспублікі Германіі. Пакуль такі цэнтр адзіны ў краіне, яго асноўны накірунак дзейнасці — праца з моладдзю. Цэнтр інфармацыі аб прафесіях (без папярэдняга запісу і чакання) можа прапанаваць інфармацыю пра выбар прафесіі, магчымыя месцы навучання і павышэнне кваліфікацыі, а таксама пратэсціраваць на прадмет адпаведнасці абранай прафесіі. Асноўным прынцыпам працы цэнтра з'яўляецца прынцып самаабслугоўвання.

Калі вы прыйшлі ў цэнтр інфармацыі аб прафесіях (ён знаходзіцца ў Мінску на вул.Брылеўскай, 3), то адразу трапіце ў інфармацыйную залу, дзе можна пазнаёміцца з кароткімі апісаннямі прафесій (іх больш за 300), даведацца пра магчымасці атрымання адукацыі ў Мінску. Там жа вы знойдзеце падрабязнае апісанне зместу прафесіі, патрабаванні да чалавека, які хоча працаваць або набыць пэўную прафесію, магчымыя месцы навучання, звесткі пра аплату працы, перспектывы далейшага працаўладкавання і павышэння каваліфікацыі. Калі недастаткова інфармацыі наконт абранай прафесіі, можаце паглядзець фільм пра людзей гэтай прафесіі — такі рэпартаж з месца працы. У цэнтры дэманструецца больш за 150 фільмаў.

Здарылася так, што вы нават не ведаеце, кім хочаце стаць... Не трэба адчайвацца. У цэнтры ёсць магчымасць даведацца пра свае схільнасці і здольнасці праз тэсціраванне на камп'ютэры. Тэсціраванне — група апытальнікаў, якая ўключае: прафесійна-дыягнастычны апытальнік "Мэта працы" (дазваляе вызначыцца ў адным ці некалькіх відах дзейнасці), апытальнік "Карта інтарэсаў" (для тых, хто мае цяжкасці ў выбары навучальнай установы), апытальнік "Вызначэнне прафесійных здольнасцей" і інш. Ёсць два камп'ютэры з банкам дадзеных, дзе можна знайсці інфармацыю аб вышэйшых і сярэдніх спецыяльных прафесійна-тэхнічных навучальных установах, курсах прафесійнай падрыхтоўкі, магчымасцях перападрыхтоўкі, завочным навучанні. Ёсць банк дадзеных з інфармацыяй аб свабодных вакансіях для жадаючых адразу працаўладкавацца.

Адной з асноўных мэт дзейнасці цэнтра з'яўляецца забеспячэнне інфармацыяй розных слаёў насельніцтва пра стан рынку працы. На сённяшні дзень самымі запатрабаванымі прафесіямі з'яўляюцца: вадзіцель аўтобуса, тралейбуса, машыніст, наладчык, швачка, зваршчык, токар, электрык-электраманцёр, шліфоўшчык, грузчык, дворнік, мыйшчык посуду, прыбіральнік, кандуктар, памочнік выхавацеля, санітарка. Да самых незапатрабаваных прафесій адносяцца: настаўнік, юрыст, эканаміст, выкладчык, мадэльер, матэматык, бухгалтар, выхавацель, справавод, фізік, хімік і інш.

Цяпер вельмі модна і прэстыжна вучыцца на юрыста ці эканаміста, але ў такіх спецыялістаў уладкавацца хутка на працу перспектывы пакуль няма. Якая прафесія будзе запатрабаванай у будучым, сказаць цяжка. Гэта пакажа час і эканамічнае становішча краіны. Але заўсёды будуць жадаючыя атрымаць незвычайную прафесію. Напрыклад, такую, як біёнік. Упэўнена, што многія нават не чулі пра яе. Біёнікі займаюцца вывучэннем нервовай сістэмы і мадэляваннем нервовых клетак і сувязі паміж імі ў мэтах удасканалення вылічальнай тэхнікі і распрацоўкі новых элементаў і ўладкавання аўтаматыкі і тэлемеханікі. Або маркшайдэр. Гэта чалавек, які займаецца арганізацыяй будаўніцтва падземных збудаванняў (напрыкад, метро).

Выбар месца працы або вучобы — складаная задача, бо ён вызначае твой будучы заробак і тое, ці будзеш ты задаволены сваёй працай. Для атрымання больш поўнай інфармацыі пра рабочыя і вучэбныя месцы цэнтр праводзіць для наведвальнікаў дні навучальных устаноў, дні прадпрыемстваў, гутаркі пра стан рынку працы.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Майстры сваёй справы

Абвостранае жаданне вучыцца

Сярод настаўнікаў сваёй школы яна выдзяляецца сваёй незаспакоенасцю, імкненнем да самаўдасканалення. Спачатку скончыла школы — сярэднюю і музычную, затым — педагагічнае вучылішча, педагагічны універсітэт. Цяпер яна — аспірантка кафедры агульнай педагогікі БДПУ імя М.Танка, працуе над тэмай "Экалагічнае выхаванне дзіцяці ў сям'і і школе". Настаўніца прызнаецца, што працэс навучання яе захапляе. Калі вучышся, то вастрэй адчуваеш жыццё.

Завуць яе Вольгай Мікалаеўнай. Яна — настаўніца пачатковых класаў сярэдняй школы № 96 Мінска. Прыгожая жанчына, з моцным характарам і аптымістычным поглядам на жыццё. "Дзякуй маёй маме, якая заўжды настройвала мяне на вучобу, гаворыць Вольга Мікалаеўна. — Яна казала, як важна быць адукаваным чалавекам. Калі я атрымала прафесію, то яна настроіла мяне на далейшую вучобу. Сама я заўсёды імкнулася да ўсяго новага. Хадзіла ў бібліятэку, перагортвала горы літаратуры, шукала "изюминки" ў методыцы. А пасля зразумела, што ёсць лягчэйшы спосаб атрымаць новыя веды — гэта калі ў цябе ёсць настаўнік, які і накіроўвае, і вядзе".

Паспрабаваўшы сябе ў ролі настаўніка, Вольга Мікалаеўна Сталярова адчула вострае жаданне вучыцца. Настаўніцтва навучыла яе вучыцца з жаданнем, інтарэсам. Цяпер яна атрымлівае незвычайнае задавальненне ад сваёй працы і ад сваёй вучобы.

Стаж работы ў школе ў В.М.Сталяровай невялікі, толькі шэсць год. Затое ёсць ужо свае выпускнікі. Цяперашнія пяцікласнікі. Яны — гордасць настаўніцы. Пачатковую школу скончылі на "добра" і ў сярэднюю перайшлі без клопатаў. Настаўнікі-прадметнікі нават не гатовы былі прыняць такіх дзяцей. Бо тыя не падобныя ні на адных сваіх папярэднікаў — занадта самастойныя, актыўныя, цікаўныя. У Вольгі Мікалаеўны атрымалася зрабіць амаль немагчымае — зняць праблему нумар адзін у школе. Гэта пераход дзяцей з пачатковай школы ў сярэднюю. У яе выхаванцаў не было ніякіх нервовых зрываў, яны спакойна прынялі новы парадак жыцця, ніхто не стаў горш вучыцца. Пяцікласнікі і цяпер пацвярджаюць свае веды.

У якасці эксперыменту настаўніцы было прапанавана ўзяць класнае кіраўніцтва над 5 "А" класам. Яна згадзілася, бо пяцікласнікі сталі яе добрымі памочнікамі ў выхаванні пачынаючых вучняў. Дзеці заўсёды побач са сваёй першай настаўніцай — на перапынках, пасля заняткаў і на ўроках. Вольга Мікалаеўна выкладае ў іх яшчэ і музыку. Дарэчы, свой першы клас яна вучыла на роднай мове. І вельмі засмучана, што сёння бацькі асцерагаюцца аддаваць сваё дзіця ў беларускамоўны клас.

З новым класам, з новымі дзецьмі В.М.Сталярова будуе сваю працу па апрабаваным і выніковым метадзе. Вучэбны працэс настаўнік павінен пабудаваць так, каб вучням было цікава і каб ніхто з іх не адчуваў сябе горшым за другога. Настаўніца лічыць, што групавая работа дазваляе дзіцяці раскрыцца, зрабіць нешта такое, на што здольна толькі яно.

Вось, напрыклад, рашаюць дзеці ўчацвярых адну задачу — выдатнік адразу ўбачыў рашэнне, а другі вучань засумняваўся і тым самым вымусіў усіх падумаць па-іншаму. Тады трэці (хто разважае больш павольна) дае правільны адказ, ну а апошні з чацвёркі хутка ўсё рашэнне запісаў. Зразумела, што, працуючы разам, можна і пралайдачыць, але толькі не ў дзіцячым калектыве. Яны хутка адсочаць цябе, а тады ўжо — трымайся.

Клас — гэта толькі група вучняў аднаго і таго ж года навучання. Калектывам ён становіцца з цягам часу. Важна зрабіць так, каб дзеці былі аб'яднаны не толькі фармальна, каб іх збліжалі агульныя мэты і інтарэсы. Стварыць калектыў вельмі цяжка, гэты працэс доўгі і карпатлівы. Трэба адшукаць сапраўдных лідэраў-павадыроў, заўважыць і дапамагчы раскрыцца кожнай асобе. У падрыхтоўчым класе толькі зараджаецца пачуццё калектывізму, але дзеці ўжо ўмеюць ладзіць стасункі адзін з адным, ведаюць, як трэба сябе паводзіць з людзьмі, вучацца адказваць за свае дзеянні. Яны будуць надзейнымі сябрамі і добрымі грамадзянамі. Паступова ў маленькіх школьнікаў з'яўляцца свае агульныя святы. Традыцыйнымі стануць сумесныя паходы ў кіно, тэатр, на прыроду.

Вучэбны пакой для малечы — іх роднае жыллё, таму ў ім павінна быць прыгожа, цёпла і зручна. У класным пакоі В.М.Сталяровай так і ёсць. Тут усё па-хатняму. Кветачкі, прыемныя шпалеры, гардзіны на вокнах, піяніна, пасярэдзіне пакоя — дыван, на якім можна гуляць. А яшчэ куды ні глянь — літары з прыгожымі малюнкамі. Яны — на гардзінах, на сценах, на дошцы. Галосныя намаляваны чырвоным колерам, а зычныя — сінім. Літары побач з дзецьмі з першага дня іх у школе. Калі надыходзіў час вывучаць нейкую з іх, то яна была ўжо для дзіцяці роднай і знаёмай. Такая форма навучання — апераджальная — вельмі эфектыўная. Цяпер у класе ўсе добра чытаюць.

Вольга Мікалаеўна выкарыстоўвае ў сваёй рабоце толькі актыўныя метады навучання. Групавая форма — гэта ўзаемаправерка, узаемакантроль, узаемадапамога. Дзіцяці часам прасцей спытацца ў свайго аднакласніка, чым у дарослага. Навучаючы адзін аднаго, дзеці лепш запамінаюць вучэбны матэрыял. Рознаўзроўневы ж падыход дазваляе кожнаму вучыцца па сваіх магчымасцях. Настаўніца стараецца перамяжоўваць калектыўную работу з індывідуальнай.

На ўроках у Вольгі Мікалаеўны цікава. На іх вучні рашаюць задачкі, гуляюць у гульні, спяваюць, танцуюць, складаюць казкі і інш. І ўсё абавязкова па тэме ўрока.

Каб лепш запомніць алфавіт, падрыхтоўчы клас адпраўляецца ў падарожжа па моры. Вывесці караблі з порта без аварыі можа той, хто добра ведае месца кожнай літары ў алфавіце. Падчас падарожжа трэба быць уважлівымі і сабранымі, каб не напаткала якая-небудзь непрыемнасць. Даводзіцца адгадваць задачкі — навобмацак вызначыць літару (літары зроблены з наждачнай паперы), хутка напісаць літары, якія знаходзяцца паміж літарамі К і Р, скласці са слоў сказ (словы — гэта вагончыкі, а сказ — паравоз) і інш. Вольга Мікалаеўна ніякіх новых казак і гульняў не прыдумвае, на ўроках дзеці гуляюць у тыя ж самыя вулічныя гульні. Толькі яны крыху адаптуюцца да тэмы ўрока.

Настаўніца лічыць, што калі дзіця хоча, каб яго працу ацанілі, трэба абавязкова гэта зрабіць. Хоча Саша пяцёрку, з усёй сілы стараецца, то патрэбна яму гэту пяцёрку паставіць. У яе класе дзеці самі выстаўляюць сабе адзнакі, і не па-прыяцельску, а аб'ектыўна. Сваіх жа маленькіх вучняў Вольга Мікалаеўна заахвочвае пакуль цацкамі. На пачатку навучальнага года іх купілі сумесна з бацькамі дзяцей. Вясёлыя і прывабныя звяркі-цацкі ідуць у госці да таго дзіцяці, якое было актыўным на ўроку, добра выконвала заданні. Астатнія дзеці не засмучаюцца, бо на наступных занятках і ў іх будзе магчымасць атрымаць такую ж узнагароду.

Вольга Мікалаеўна Сталярова — адна з тых маладых настаўнікаў, якія прыйшлі ў педагогіку, каб падсілкаваць яе новымі падыходамі.

Святлана КІРСАНАВА.

P.S. В.М.Сталярова стала пераможцай раённага (Фрунзенскі раён сталіцы) конкурсу "Настаўнік 2001 года", увайшла ў спіс лепшых педагогаў горада.

З нагоды

Конкурс "Настаўнік-2001", пастфактум

Яшчэ падчас раённага этапу конкурсу "Настаўнік года" я задаваў сабе, аргкамітэту, асабіста загадчыку аддзела адукацыі адміністрацыі Маскоўскага раёна Мінска Т.В.Злобінай шэраг простых пытанняў. Але адказаў не атрымаў. Што гэта былі за пытанні?

1) Ці ёсць сярод крытэрыяў ацэнак канкурсантаў ацэнка валодання настаўнікам сучаснымі навукова-метадычнымі праблемамі, што занатавана ў палажэнні аб гарадскім конкурсе "Настаўнік года..."?

2) Якія наогул крытэрыі ацэнак педагагічнай дзейнасці канкурсантаў, ці распрацаваны яны на самай справе з улікам патрабаванняў да сучаснага ўрока або маюць на ўвазе інавацыйную дзейнасць новага настаўніка? Ці знаёмы яны членам журы? У якой ступені яны, члены журы, валодаюць гэтымі крытэрыямі?

3) Якім чынам фарміруецца склад журы? Хто тыя людзі — члены журы?

4) Якая магчымая ступень асабістай зацікаўленасці, прадузятасці ў выніках (член журы прадстаўляе з канкурсантам адну і тую ж школу і г.д.)?

5) Які механізм падліку балаў (вынікаў удзелу) канкурсантаў пры размеркаванні месцаў?

Пытанні, як бачыце, зусім не пустыя, больш за тое, для нашай рэчаіснасці вельмі і вельмі надзённыя (што потым і пацвердзілася!).

... Дзе ён, урок арыгінальны, наватарскі, нетрадыцыйны, на якім можна вучыцца, з якім можна параўнаць свае ўрокі ў сваіх класах? Ці не ў гэтым і ёсць галоўная мэта конкурсу: не конкурс дзеля конкурсу, а пошук сапраўды лепшага, таго, што адпавядае духу часу?

Настаўнік, які клапоціцца пра высокі ўзровень свайго прафесіяналізму, вымушаны працаваць у інавацыйным полі. А інавацыйная ж дзейнасць — гэта "культурны шок". У адказ на яго часта педагогі, чыноўнікі ад адукацыі выстаўляюць усялякія бар'еры: ад псіхалагічных (недавер да ініцыятараў, да самога новаўвядзення) да забаронна-абмежавальных.

... Канкурсант сам валодае тым узроўнем здольнасцяў і ўменняў, каб супаставіць сваё з лепшым. Якімі ідэямі, захадамі, іх спалучэннем, яшчэ нечым (на тое ён і педагагічны вопыт) узбагаціў педагогіку, прыватную методыку той ці іншы ўдзельнік конкурсу? І наогул узнікае пытанне: ці лепшыя ўдзельнічаюць у конкурсе? Станоўчага адказу не адважыцца даць ніхто. І тады другое пытанне: чаму? Чаму ў спаборніцтве на ўборцы ўраджаю ў калгасах і саўгасах удзельнічаюць усе, а ў настаўніцкім конкурсе з тысяч прафесіяналаў — адзінкі? Калі сумленна, я адказ ведаю, але гаварыць не буду: хачу, каб кожны задумаўся і адказаў сам.

... А які настаўнік цікавы дзецям? Той, які адразу, з першых хвілін урока захоплівае ўвагу класа і потым пануе бязмежна на ўсім працягу ўрока, ці той, хто ўвесь свой розум і сэрца ўкладвае ў адзін з этапаў урока, дэманструючы палёт думкі, творчасці, фантазіі, інтэлекту? Той, які гаворыць: мы ўчора з вамі закончылі гіпатэнузу, а сёння пачнем катэты? Ці які пачынае ўрок з фразы: "Я ўчора такое пачуў (сустрэў, бачыў)...". І паведамляе нешта незвычайнае, эмацыянальна перадаючы сваё ўласнае стаўленне да гэтага. Вочы загарэліся. А настаўнік працягвае: "Тое, што я даведаўся, вельмі добра ўпісваецца ў тэму". Настаўнік павінен умець стварыць настроенасць на тэму, сітуацыю цікаўнасці. Мы закранулі толькі пачатак урока. А ўрок бясконца доўгі ў сэнсе самавыяўлення і ўрок — гэта імкненне ў дасягненні мэтаў і задач. Любы настаўнік-майстар абавязкова валодае здольнасцю да імправізацыі. На ўроку кожны нечаканы адказ, сітуацыя вядуць да імправізацыі. Настаўнік нацэлены на вучня, ідзе ад вучня. Імправізацыя ў тым, што пры ўсім пры гэтым ён павінен заставацца ў рамках тэмы і задач урока, усё выказанае звяртаць на карысць раскрыцця тэмы і вырашэння задач урока. Тут жа і праяўленне аператыўнай зваротнай сувязі. Настаўнік павінен быць рэжысёрам маленькага спектакля — урока. Вучні — акцёры, у кожнага ёсць роля. Рэжысёр павінен арганізаваць спектакль такім чынам, каб кожны акцёр выканаў сваю ролю.

Педагог стане майстрам, калі авалодае і ўменнем рэжысіраваць, і здольнасцю да імправізацыі, і педагагічнай тэхнікай. І, вядома ж, задача кожнага настаўніка — навучыцца аналізаваць сваю дзейнасць.

Урок у незнаёмым класе не павінен быць рэдкасцю. Добра было б, калі б педВНУ, ГІУН, метадычныя аб'яднанні падчас арганізацыі фестываляў педагагічнай творчасці праводзілі такія ўрокі з абавязковым абмеркаваннем потым па прадметным прынцыпе. Галоўнае — сабрацца настаўнікам разам, падзяліцца ўражаннямі. Такая размова можа быць каласальным штуршком да творчасці. На мой погляд, вельмі важна стымуляваць настаўніка да самаадукацыі, да самаўдасканалення. Для настаўніка, як правіла, маюць значэнне псіхалагічныя стымулы. Я не хачу, не магу быць горш за іншых. Унутраная самапавага, здаровае славалюбства спрыяюць актыўнаму самаразвіццю асобы. Такія вось некаторыя разважанні шараговага ўдзельніка конкурсу.

...Амаль заўсёды прагрэс звязаны з тым, што хтосьці кінуў выклік устаноўленым правілам і паспрабаваў зрабіць штосьці па-іншаму, не так, як прынята. Нейл Постман гаварыў: "Дзеці, калі паступаюць у школу, падобныя на знак пытання, а калі заканчваюць, — на кропку...". Гэта вельмі сумна. Наша галоўная задача не прыглушыць, а развіць цягу да пазнання і ўдасканалення. Я павінен забяспечыць дзіця інструментарыем, пры дапамозе якога яно будзе зведваць свет, тварыць, развівацца.

З дыдактыкі можна ўзяць веды аб структуры ўрока. Так усё прыгожа ў тэорыі атрымліваецца, што не ведаеш, куды на практыцы дзявацца... ад стэрэатыпаў. Аднак пастаноўка рэальнай праблемы, асабіста ўсвядомленай вучнямі, а не штучна навязанай іх свядомасці, абавязкова ламае традыцыйную дыдактычную канструкцыю. Патрэбны не веды, а асобы. Жывыя, з плоці і крыві, такія ж, як і ты, настаўнікі, толькі, магчыма, старэйшыя і больш вопытныя. Каб можна было папрасіць парады, проста выгаварыцца. Чаму так думаеш, як да гэтага прыйшоў, дзе ўзяў ідэал для пераймання? Асоба цікавая, розная і... вясёлая. Нудны настаўнік асуджаны... Назбіраны матэрыял — гэта вопыт, а імправізацыя — гэта і ёсць прафесіяналізм!

... Любы грамадскі лад павінен пачынацца са школы. І сёння наша дзяржава абавязана ў першую чаргу думаць пра настаўніка, а толькі ў другую — пра сваю абараназдольнасць. У свой час у нас была самая пісьменная армія, і дасягнуць гэтага ўзроўню ўдалося толькі дзякуючы школе. Гэта яны, настаўнікі, даюць асновы школьных навук і ўяўленне аб сучасным свеце, вучаць у ім жыць, выхоўваюць высокакампетэнтную, сацыяльна і прафесійна мабільную асобу, здольную засвойваць перадавыя тэхналогіі і навукаёмкія вытворчасці.

І неабходна зразумець, што клопат аб дзецях — гэта задача нумар адзін, гэта і ёсць нацыянальная ідэя.

Валерый ШЫНКАРОЎ.

Педагагічная майстэрня

Каб не плакалі дрэвы

Гэта было 1 верасня. Незвычайнае заданне для першага дня заняткаў: напісаць сачыненне-разважанне "А рабінка плакала..." "Матэрыял знойдзеце каля спартыўнай пляцоўкі школы", — сказала я. Сапраўды, тут расла прыгожая рабінка, усыпаная чырвонымі ягадамі. А побач ляжаў вялікі сук. Белая рана блішчэла на сонцы. Яна была мокрая — рабінка плакала. Хто зрабіў гэта? У такі святочны дзень, калі ўсе радаваліся, весяліліся, рабінка плакала. Чаму ж плачуць дрэвы ўвесну, улетку, увосень? Чаму плача наша зямля?

Сёння як ніколі мы павінны гаварыць аб прыродзе, павінны дбаць аб выратаванні жыцця на зямлі.

Значную работу ў гэтым накірунку праводзяць настаўнікі беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 3 Вілейкі. Таму спрыяе і праграма. Вывучаючы фальклор, мы сустракаемся ў ім з чулымі адносінамі чалавека да прыроды, і яны дапамагаюць нам перамагаць зло.

Чалавек паступова пачаў адчуваць сябе гаспадаром прыроды, па-спажывецку адносіцца да яе. Пра гэта пісаў і Я.Купала ў паэме "Адвечная песня". Паэт хоча бачыць чалавека за "усіх чыста мудрэй". Сёння, калі экалагічныя праблемы набываюць глабальны характар, твор гучыць вельмі надзённа.

Сучасная беларуская літаратура даводзіць, што прырода ўзбагачае чалавека духоўна. Прыгажосць роднай прыроды апісвае Я.Колас у апавяданні "У старых дубах", у вершах "Ручэй", "На рэчцы", у цудоўнай паэме "Новая зямля", Ул.Караткевіч — у апавяданні "Бурык", Я.Купала — у вершы "Адцвітанне", М.Багдановіч — у выдатнай прыродаапісальнай лірыцы. Ідэя дабрыні і міласэрнасці ў адносінах да прыроды гучыць у апавяданні Г.Далідовіча "Губаты". Наогул праграма змяшчае цудоўны матэрыял, які дапамагае усвядоміць, што нельга не любіць прыроду. А любіць яе — значыць любіць родную зямлю, быць адказным за свае паводзіны на яе ўлонні.

Ул.Караткевіч назваў Беларусь "зямлёй пад белымі крыламі". Так, бусел — сімвал нашай рэспублікі. Для белага бусла Беларусь — самы мілы і любы куточак. Больш за трэць іх гняздзіцца ў нас. Ці не вымруць яны, калі амаль усе балоты асушаны, калі паветра атручана?

Чытаеш твор Я.Коласа "Песня ляснога жаваранка" — і міжволі думаеш, што вельмі рэдка можна чуць цяпер песню гэтай невялічкай, з цёмнымі крапінкамі птушачкі, бо не заўсёды яна можа напіцца чыстай вады з травінкі.

Ёсць у П.Панчанкі цікавы верш "Не люблю я слова "пакарыцель..."", дзе паэт рашуча адхіляе пастулат, што чалавек — магутны ўладар прыроды. Не, ён бывае часта пазбаўлены душы, сардэчнасці, добразычлівасці ў адносінах да яе. Сёння чалавек губляе пачуццё адказнасці перад сваёй маці-прыродай. Паэт бачыць прычыну ў тэхніка-эканамічных дасягненнях. І не загадвае, ён просіць:

Акіяны, космас вывучайце
З добрым сэрцам,
А яшчэ прашу:
— Пакідайце і буслу,
і чайцы
Больш вады і неба на душу.

Цікавыя творы знаходзім у В.Зуёнка, П.Макаля, Г.Бураўкіна, Р.Барадулі, С.Законнікава і іншых. Іх лірычныя героі шукаюць аднадумцаў сярод птушак, дрэў, траў, як знаходзілі іх некалі казачныя героі, ратуючыся ад злых сіл. Адчуваецца заклапочанасць тым, што людзі развучыліся слухаць і разумець галасы прыроды, бо адсутнасць такога ўзаемаразумення людзей і прыроды прыводзіць да цяжкіх вынікаў.

Новую старонку ў літаратуры нарадзіла чарнобыльская тэма. Створана шматжанравая кніга "Прайсці праз зону". Боль, туга і трывожны роздум адчуваюцца ў творах усіх пісьменнікаў — аўтараў кнігі.

Кніга "След чорнага ветру" напісана дзецьмі таго пакалення, якое дапусціла аварыю на Чарнобыльскай АЭС. Як вымераць гора людзей, якія пакінулі родныя вёскі, магілы родных, сцежкі дзяцінства? Багаты палескі край апусцеў, пустазеллем пакрыліся палеткі, птушкі не радуюць чалавечыя душы. Маштабы экалагічнай катастрофы трагічна гучаць у словах П.Панчанкі:

Тут пахне Хірасімай,
Няма слядоў буслiных
І ласіных.
Над Прыпяццю —
Нябачны смерці след.

Нам, дзецям нашым, унукам, праўнукам, жыць і хадзіць па прамянях радыяцыі. І як бы мы ні жадалі забыцца пра Чарнобыль, ён напамінае аб сабе свежымі магіламі, пагражае, лежачы пад нашымі нагамі пляйстарамі (г.зн. плямамі) радыеактыўнага выкіду.

Маральны змест учынкаў чалавека, ролю матываў у маральным выбары, беражлівых адносін да прыроды раскрывае А.Жук у аповесці "Паляванне на апошняга жураўля", В.Казько — у аповесці "Нявестка", І.Пташнікаў — у рамане "Мсціжы" і інш.

Наогул тэма духоўнага вяртання чалавека да сваіх вытокаў стала актуальнай. На ўроках, у пазакласнай рабоце настаўнікі мовы і літаратуры імкнуцца навучыць дзяцей адчуваць боль за родную зямлю, за кожнае дрэўца, якое параніў чалавек, за вытаптаныя, забруджаныя палянкі, за азёры, што пакрыўдзілі раўнадушныя, несумленныя людзі.

Так, робіцца нямала ў гэтым накірунку. Але хто ж тады пакрыўдзіў рабінку ў такі святочны дзень? Хто ж выразае на дрэвах свае аўтографы? Хто ж забруджвае дубраўку, калі пасля "адпачынку" трэба арганізоўваць яе чыстку? Хто выкідвае смецце пад вокны суседзяў?

Здаецца мне, што вялікую справу па экалагічным выхаванні павінна рабіць не толькі школа, але і сям'я, грамадскасць, бо пейзаж роднага краю — гэта часцінка Радзімы. Нельга забываць, што зямля без гаспадара — круглая сірата. Чалавек павінен разумець гэта. Здаўна павялося, што людзі клапоцяцца пра стан прыроды, пра ахову нашага зялёнага сябра-лесу, пра чысціню рэк і азёр, пра ахову жывёл і птушак. "На зямлі госцем добра жыць, а гаспадаром — яшчэ лепш", — вучыць народная мудрасць. Чалавек-гаспадар не павінен дапускаць, каб плакалі дрэвы, каб перасыхалі крыніцы, каб квітнеючыя мясціны ператвараліся ў пусткі. Харaство прыроды павінна радаваць нас не толькі сёння, але і нашых нашчадкаў. Прыродзе сёння цяжка, таму яна плача. Абараніць яе — наша задача, бо, абараняючы прыроду, мы абараняем жыццё, абараняем Радзіму.

Антаніна ГАРЧАКОВА,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 3 Вілейкі.

"Школа, у якой я жыву..."

Сем год таму, калі Ірына Фёдараўна Нікіфаравец, былая настаўніца рускай мовы і літаратуры, стала намеснікам дырэктара па вучэбнай рабоце, аб узроўні выкладання ў школе гуманітарных дысцыплін загаварылі па ўсёй вобласці. Сёння І.Ф.Нікіфаравец — дырэктар сярэдняй школы № 20 Брэста. Без сумнення, усім 1152 вучням установы пашанцавала з кіраўніком, абраным на пасаду тры гады таму ўсёй школай.

Пасля ананімнага анкетавання школьнікаў у гэтым годзе высветлілася, што самым значным для іх прадметам з'яўляецца менавіта руская мова і літаратура, а кантрольныя зрэзы паказалі, што больш чым у 70 працэнтаў хлопчыкаў і дзяўчынак добрыя вынікі па гэтай дысцыпліне. Гэта лепшае сведчанне выдатна наладжанай у школе работы кафедры моваведаў.

Жадаючых вучыцца ў гэтай навучальнай установе вельмі многа, школа ледзь усіх змяшчае. Падрыхтоўчы і першы класы вучацца ў дзіцячым садку. Многія здзіўляюцца, маўляў, у іншых школах не хапае дзяцей, а тут — наадварот. Жартам "спісваюць" адказ на суседні радзільны дом — усе народжаныя немаўляты абавязкова ідуць у суседнюю школу № 20. Хаця, відаць, усё тлумачыцца стаўленнем да сваёй работы дырэктара, якога, як і школу, дзеці проста любяць. "У школе я жыву, толькі часам ад'язджаю дамоў..." — гаворыць Ірына Фёдараўна.

НА ЗДЫМКАХ: пасяджэнне кафедры рускай мовы і літаратуры; І.Ф.Нікіфаравец — дырэктар Брэсцкай сярэдняй школы № 20.

Вольга ДУБОВІК.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Імправізаваная прэс-канферэнцыя

Якi прадмет самы важны

Сёння ў школьную праграму ўваходзяць каля дваццаці школьных прадметаў. Вучні падзяляюць іх на галоўныя і другарадныя. З некаторымі звязваюць сваё жыццё, а некаторыя забываюць, як цяжкі ўспамін пра школу. А што думаюць настаўнікі-прадметнікі пра тое, ці спатрэбяцца веды па іх прадмеце вучням у будучым?

Святлана Мікалаеўна КРАЎЧАНКА, настаўніца матэматыкі сярэдняй школы № 74 Мінска:

— У сучасным свеце матэматыка — асноўны прадмет, таму што яна не проста вучыць лічыць, рашаць задачы. Матэматыка — гэта лад мыслення, логіка, уменне даказваць, пераадольваць сябе. У век камп'ютэрызацыі кожны чалавек павінен авалодваць фундаментальнымі ведамі. На жаль, матэматыка прадстаўлена ў школе невялікай колькасцю гадзін. Іх павінна быць больш, таму што матэматыка — гэта неабсяжны і прыгожы свет, які неабходна пазнаць, каб спасцігнуць большае.

Галіна Антонаўна ШАБАН, настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 74 Мінска:

— Лічу надзвычай важным прадметам у школе беларускую мову і літаратуру. Яго вывучэнне абавязвае чалавека, які жыве ў гэтай старонцы, паважаць родную мову, сваіх бацькоў, сваю краіну і сябе. Мае старшакласнікі гэта разумеюць, і большасць з іх пры паступленні ў навучальныя ўстановы выбірае беларускую мову. Урокі мовы і літаратуры — урокі чалавечнасці, дабрыні, спагады. Яны выхоўваюць логіку разважання, уменне прыгожа выказвацца. Урокі літаратуры выхоўваюць чалавека добрага, сумленнага, чыстага, з высокім інтэлектам.

Вольга Уладзіміраўна ПУЧКОЎСКАЯ, настаўніца біялогіі сярэдняй школы № 30 Мінска:

— Найперш, я звяртаю ўвагу вучняў на анатомію чалавека. Яны павінны ведаць, дзе знаходзіцца які орган, якую функцыю ён выконвае. Зважаем і на тое, што рабіць у экстрэмальных выпадках. Затым вывучаем заалогію і батаніку. Мы жывём сярод прыроды, таму кожны чалавек павінен ведаць раслінны і жывёльны свет.

Таццяна Мікалаеўна РАБІНОЎСКАЯ, настаўніца геаграфіі сярэдняй школы № 30 Мінска:

— Геаграфія мае гэткае ж вялікае значэнне, як і гісторыя ці біялогія. Сёння асаблівая ўвага надаецца развіццю эканомікі. І вось у 9-м класе вывучаюцца некаторыя яе пытанні, якія з'яўляюцца цяпер актуальнымі: пераход да рыначных адносін, новыя формы гаспадарання (біржа, банк, бізнес). Канешне, геаграфія мае вялікае значэнне. Я думаю, што вучні памыляюцца, лічачы некаторыя прадметы ўвогуле непатрэбнымі.

Ларыса Міхайлаўна ПЛЫШЭЎСКАЯ, настаўніца гісторыі сярэдняй школы № 74 Мінска:

— Лічу, што прадмет вельмі важны, паколькі з'яўляецца пазнавальным: дзеці знаёмяцца з гісторыяй не толькі нашай, але і іншых краін. Патрэбны таксама прадмет "Чалавек і грамадства". Вучням падабаецца выказваць свой пункт гледжання. Ідучы ў дарослы свет, яны павінны ведаць, якімі палітычнымі правамі мы валодаем. Вывучаецца Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека, Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. Дзеці павінны быць палітычна адукаванымі.

Святлана Уладзіміраўна БЯРОЗКА, настаўніца хіміі і прадмета "Сусвет" сярэдняй школы № 57 Мінска:

— Пачну з прадмета "Сусвет", які зусім нядаўна быў уведзены ў школах. Матэрыял гэтага прадмета неабходна добра прадумаць, каб растлумачыць дзецям. Ён вельмі патрэбны, бо з'яўляецца курсам падрыхтоўкі да ўспрымання такіх дысцыплін, як фізіка, хімія, біялогія, геаграфія, астраномія. "Сусвет" дапамагае ў фарміраванні ведаў пра жывую прыроду.

Хімія практычнае значэнне мае ў паўсядзённым жыцці, бо мы вывучаем многія рэчывы, якімі карыстаюцца ў побыце, напрыклад, кіслоты (лімонная, воцатная), парфумерна-касметычныя, мыйныя сродкі. Канешне, формулы ў побыце не патрэбны, але аб працаванні многіх працэсаў ведаць неабходна. У апошні час вялікае значэнне надаецца экалагічным аспектам. Напрыклад, вывучаючы вугляводы, мы гаворым пра тое, што метан — газ, чым ён небяспечны, чым шкодны. Вывучаючы спірты, праводзім антыалкагольнае выхаванне.

Вольга Рыгораўна ЮГАН, настаўніца інфарматыкі сярэдняй школы № 57 Мінска:

— Веданне камп'ютэраў неабходна, і сёння кожны да гэтага імкнецца. У дзяцей узнік інтарэс да гэтага прадмета. Некаторыя, можа, слаба паспяваюць па іншых прадметах, затое паспяхова займаюцца па інфарматыцы.

Соф'я Міхайлаўна СІДАРЭНКА, настаўніца англійскай мовы сярэдняй школы № 57 Мінска:

— Цяжка ўявіць сабе жыццё без замежнай мовы. Калі пачытаць газетныя аб'явы, то ўсюды патрэбна замежная мова. Але для таго каб даць дзецям глыбокія веды, дзвюх гадзін у тыдзень недастаткова, неабходна як мінімум тры-чатыры. Пры сучасных патрабаваннях да спецыялістаў замежнай мовы неабходна ўдзяляць ёй паўсядзённую ўвагу.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Конкурсы

У чым праяўляецца індывідуальнасць

Спрадвеку ў народзе гаварылі: "Дзеля добрага свята трэба шмат папрацаваць". Значыць, вынік працы — рэч, прадмет, аб'ект — прыносіў і прыносіць людзям радасць. Тую радасць, якая ў сучасным грамадстве мае рэальны сэнс, якая ствараецца творчай актыўнасцю навучэнцаў у прафесійна-тэхнічных навучальных установах.

Працэс творчасці ў асноўных рысах адзіны для любой чалавечай дзейнасці, і ўласцівы ён толькі чалавеку. Усё зробленае людзьмі — вынік творчых намаганняў. Гэта ж і свядомая актыўная дзейнасць, накіраваная на пазнанне і пераўтварэнне рэчаіснасці. Працэс творчасці ўключае дзейнасць інтэлектуальную па асэнсаванні жыцця, падачы ідэй і дзейнасць фізічную — па ўкараненні іх у жыццё. Калі мы гаворым аб прафесійнай падрыхтоўцы навучэнцаў, то маем на ўвазе ўмовы, набліжаныя да вытворчых. І тады творчасць на вытворчасці непарыўна будзе звязана з вывучэннем існуючых тэхналагічных працэсаў, падачай ідэй па іх рацыяналізацыі.

Для паспяховага ўдзелу ў працэсе творчасці ў выпускніка ПТВ павінны быць развіты такія якасці, як фантазія, нешаблоннасць мыслення, крытычны погляд на рэчы, уменне абагульняць факты, асэнсоўваць іх і падаваць новыя рашэнні і ідэі, уменне захоўваць веру ў перамогу і сілу духу ў перыяд творчых няўдач. А для развіцця гэтага неабходны пэўныя ўмовы, што ствараюцца пошукам новых актыўных форм навучання і выхавання навучэнцаў педагогамі ў ПТВ. Педагогам неабходна памятаць, што творчасць мае сваёй перадумовай высокае прафесійнае майстэрства. Тварыць — значыць умець у дасканаласці рабіць нешта такое, у чым праяўляюцца індывідуальнасць, канкрэтныя якасці той ці іншай асобы. Узровень працоўных, практычных уменняў і навыкаў у той ці іншай сферы дзейнасці — гэта той рэальны базіс, на якім могуць рэалізоўвацца творчыя здольнасці і прыродныя задаткі чалавека, магчымы сам творчы працэс. Набыццё прафесіі ў ПТВ трэба арганізаваць так, каб усе формы педагагічнага супрацоўніцтва і ўздзеяння выклікалі любоў да будучай прафесіі ў навучэнцаў.

Актывізацыі творчай работы навучэнцаў, развіццю здольнасцяў і ініцыятывы садзейнічаюць абласныя конкурсы прафесійнага майстэрства. Яны ўдала спалучаюць дух спаборніцтва, спартыўны азарт з сур'ёзным імкненнем удасканаліцца ў выбранай прафесіі і дасягнуць высокай кваліфікацыі. Такія конкурсы пераканаўча паказваюць, што асобасныя рэсурсы чалавека актуалізуюцца і ўзмацняюцца на фоне поспеху, а часта і часовага паражэння. Тут і ствараецца сітуацыя, калі аналіз вынікаў дае своеасаблівую ўстаноўку на новы віток спаборнічання, але ўжо з улікам набытага прафесійнага, інтэлектуальнага і валявога багажу. Галоўная роля пры гэтым належыць майстру вытворчага навучання.

Магчыма таму, упершыню за апошняе дзесяцігоддзе, на базе Магілёўскага ПТВ №138 лёгкай прамысловасці прайшоў самы прыгожы конкурс прафесійнага майстэрства па прафесіі "Швачка; кравец", дзе ўдзельнікамі і канкурсантамі былі як навучэнцы ПТНУ, так і майстры вытворчага навучання. У конкурсе ўдзельнічалі прадстаўнікі шасці ПТНУ Магілёўскай вобласці — 12 навучэнцаў. Дух спаборніцтва захапіў усіх з першых хвілін конкурсу, з паказу "Візітных картак" каманд-удзельніц. Такой разнастайнасці вершаваных форм прадстаўлення сваіх прафесій, неардынарных і вытанчаных мадэляў адзення, выкананых навучэнцамі і майстрамі вытворчага навучання прафтэхвучылішч, слоў прывітання ад журы і гасцей Палац культуры ЗАТ "Вяснянка" не чуў і не бачыў даўно. Нездарма ж значную ролю сярод матываў імкнення да перамогі адыгрывае і імкненне да прыгажосці і элегантнасці.

Нялёгка ўдзельнікам конкурсу даводзілася на практычным туры, дзе па гатовым крoі, нарматыўна-тэхнічнай дакументацыі і ўзоры вырабу неабходна было прадэманстраваць мадэль швейнага вырабу за пэўны адрэзак часу. Вось тут галоўнае значэнне мела эмацыянальнае перажыванне ад самога працэсу работы. Майстры вытворчага навучання і навучэнцы — удзельнікі конкурсу — падбадзёрвалі і эмацыянальна падтрымлівалі адзін аднаго, імкнучыся падтрымаць стан эмацыянальнага ўзбуджэння, узнёслы настрой. Без аб'ектыўнай ацэнкі, прызнання поспехаў канкурсанты не адчулі б у поўнай меры задавальнення, радасці, не ўсвядомілі б сацыяльнай значнасці выбранай прафесіі.

Тэарэтычны тур быў заключным. І ён яшчэ раз пацвердзіў, што для творчасці патрэбны веды. Веды — першасныя, творчасць — другасная. Пры гэтым "веданне" трэба разумець у шырокім сэнсе: веданне не толькі сваёй, але і сумежных прафесій, дасягненняў вытворчасці, тэхнікі, тэхналогіі галіны. Канкурсантам былі прапанаваны цікавыя тэставыя заданні, якія павінны былі вызначыць узровень засваення адукацыйнага матэрыялу па прафесіі, а таксама эфектыўнасць падрыхтоўкі навучэнцаў да нестандартнай, творчай дзейнасці.

На конкурсе, у складанай канкурэнтнай атмасферы паказалі сябе з годнасцю ўсе каманды ўдзельнікаў. Аднак яркія работы, якія і былі па рашэнні прафесійнага журы адзначаны прызавымі месцамі, мелі навучэнцы і майстры вытворчага навучання магілёўскага прафесійнага ліцэя №1, ПТВ №138 Магілёва, ВПВ бытавога абслугоўвання насельніцтва Бабруйска. А каманднае першынство размеркавалася крыху інакш: першае месца заняў магілёўскі прафесійны ліцэй №1, на другім — ПТВ №138 лёгкай прамысловасці Магілёва, а трэцяе месца дасталася ПТВ №145 лёгкай прамысловасці Бабруйска.

Гэта яшчэ раз пацвярджае, што стымуляванне — працэс індывідуальны. Яго эфектыўнасць залежыць ад таго, наколькі знойдзеныя стымулы зарыентаваны на індывідуальна-псіхалагічныя асаблівасці ўдзельнікаў конкурсу. Было прыемна назіраць і радавацца разам з пераможцамі на цырымоніі закрыцця конкурсу пры ўручэнні ім дыпломаў і агульным фатаграфаванні. Міжволі ўспомніліся вядомыя словы Дэкаберці: "Працаваць — значыць тварыць, а творчасць — глыбокая і рэальная радасць, якую чалавек можа адчуць у гэтым жыцці".

Таццяна АНУФРЫЕНКА,
намеснік дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце бабруйскага ПТВ №145 лёгкай прамысловасці.

Навука і жыццё

У модзе камізэлькі. Браніраваныя...

Як сцвярджаюць тэарэтыкі моды, камізэлькі сапраўды цяпер папулярныя. Але мы хочам расказаць пра іншыя камізэлькі, якія, на жаль, "у модзе" заўсёды.

У сусветнай практыцы асноўным элементам аснашчэння супрацоўнікаў спецпадраздзяленняў і праваахоўных органаў з'яўляюцца бронекамізэлькі, прызначаныя для абароны ад пісталетных куль. Важнейшы кампанент такіх камізэлек — высокатрывалая арамідная тканіна. Менавіта яна надае вырабу неабходны камфорт і абараняе чалавечае жыццё. Дзякуючы сваім унікальным уласцівасцям арамідная тканіна даўно ўвайшла ў арсенал матэрыялаў, што выкарыстоўваюцца адзіным вытворцам беларускіх бронекамізэлек — унітарным прадпрыемствам "Тэхнамаг".

Сучасныя падраздзяленні, прызначаныя для барацьбы з праціўнікам, узброеным больш сур'ёзнай зброяй, чым пісталет, валодаюць бронекамізэлькамі, якія маюць у сваім складзе разам з араміднымі пакетамі металічныя (керамічныя) элементы.

"Бранёй", ці ахоўнымі матэрыяламі для абароннай прамысловасці, займаюцца ў Фізіка-тэхнічным інстытуце Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі з 1974 года. Першапачаткова праводзіліся даследаванні тытанавых сплаваў, якія выкарыстоўваюцца для вырабу абароны лёгкай наземнай ваеннай тэхнікі, а таксама ў вытворчасці верталётаў і самалётаў. Матэрыялы для бронекамізэлек нашы вучоныя сталі распрацоўваць толькі ў 80-я гады, удзельнічаючы ў ажыццяўленні вялікай усесаюзнай праграмы.

З 1983 года на Беларусі пачалі выраблецца ахоўныя элементы для першых савецкіх бронекамізэлек, якія прыйшлі на змену тым, што перасталі адпавядаць сучасным патрабаванням з-за нізкіх балістычных характарыстык, вялізнай вагі і поўнай адсутнасці якой-небудзь камфортнасці ва ўмовах вядзення баявых дзеянняў. Новыя вырабы сталі больш надзейнымі пры нязменнай вазе і некаторым паляпшэнні камфортнасці. Апошняе бронекамізэльцы забяспечыла арамідная тканіна СВМ — сінтэтычны высакамодульны матэрыял.

Каб атрымаць канчатковую прадукцыю — бронекамізэльку, яе элементы праходзілі вялікі шлях. Ахоўныя слаі выраблялiся на Урале, кроіліся ў Адэсе, тэрмаапрацоўваліся ў Мінску. Потым загатоўкі праходзілі яшчэ адну тэрмаапрацоўку — ізноў у Адэсе — і адпраўляліся на Урал, у Залатавуст, дзе знаходзілася вялікая швейная фабрыка Мінабароны. Сваё "баявое хрышчэнне" першыя савецкія бронекамізэлькі прайшлі падчас баявых дзеянняў у Афганістане.

З распадам Савецкага Саюза цэнтралізаванае ваеннае забеспячэнне спынілася. У рэспубліцы неабходна было тэрмінова вырашаць звязаныя з гэтым праблемы. Таму ў 1992 годзе супрацоўнікі Фізіка-тэхнічнага інстытута пры падтрымцы МУС Беларусі прыступілі да навуковых даследаванняў па бюджэтнай тэматыцы, прысвечанай распрацоўцы матэрыялаў для бронекамізэлек. Упраўленнем матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння МУС краіны быў зроблены заказ на гатовую прадукцыю. Так узнікла беларуская вытворчасць бронекамізэлек, першы выраб якіх выпушчаны ў канцы 1993 года.

На сённяшні дзень існуе ўжо больш за 20 разнавіднасцей і мадыфікацый беларускіх бронекамізэлек. Падзяляюцца яны пераважна па прызначэнні. Бронекамізэлькі для дыпламатаў і VIP-персон звычайна ўяўляюць сабой разнавіднасць камізэлькі, якая выглядае як неад'емная частка касцюма, адрозніваючыся ад звычайнай толькі вагой, таму што ўнутры змяшчае металічную пласціну таўшчынёй 3 мм, якая без цяжкасці затрымлівае кулю ад пісталета ТТ. Больш мяккай зроблена беласнежная падкашульная бронекамізэлька. Ахоўны колер і каўнер мае агульнавайсковая. Самая зручная і практычная, з рознымі дапаўненнямі ў выглядзе кішэнь і клапанаў — чорная бронекамізэлька спецназа.

Сёлета беларускімі вучонымі ў рамках Дзяржаўнай бюджэтнай праграмы "Тэхналогіі" пры падтрымцы МУС пачалася работа над кампазіцыяй для абароны ад халоднай зброі. Пра новую камізэльку, здольную супрацьстаяць не толькі кулі, але і клінку, якая сёння яшчэ канструіруецца, расказвае дырэктар "Тэхнамага", вядучы навуковы супрацоўнік Фізіка-тэхнічнага інстытута НАНБ, кандыдат тэхнічных навук Аляксандр Сямёнавіч Дымоўскі.

— У свеце яшчэ не створана бронекамізэлька, здольная на сто працэнтаў абараніць не толькі ад кулі, але і ад нажа. Таму існуюць гранічна допушчальныя нормы паражэння (пераадолення задняй сценкі бронекамізэлькі) — так званага запрашкоднага дзеяння. У ЗША гэты параметр — 44 мм, у Еўропе — 30 мм, у Расіі — 25 мм. Нашы эканамічныя ўмовы дыктуюць крыху іншае стаўленне да цяжкай траўмы. Паводле статыстыкі, у ЗША паліцэйскі, на якога зроблены напад, аказваецца на аперацыйным стале ўжо праз 12 — 15 хвілін. І калі ён атрымлівае нажавое раненне, пры якім клінок увайшоў у цела на 44 мм (за выключэннем вобласці сэрца ці якога-небудзь буйнога сасуда), яго жыццё будзе выратавана. У нас жа і не такая сур'ёзная траўма можа стаць цяжкай, а часам і смяротнай, таму што няма гарантый, што паранены трапіць у бальніцу ў бліжэйшыя 30 хвілін. Таму на Беларусі перагледжаны допушчальныя нормы паражэння: максімальным з'яўляецца дэфармацыя тыльнай сценкі бронекамізэлькі не больш чым на 16 мм.

Асноўнае прызначэнне бронекамізэлькі — забяспечыць балістычную абарону чалавека. Эфектыўнасць прымянення бронекамізэлек агульнапрызнанае. Разам з тым, сур'ёзным паражальным фактарам, які ўяўляе пагрозу жыццю і здароўю людзей, з'яўляецца рэжуча-колючая зброя. Для пэўных падраздзяленняў такая пагроза больш небяспечная, чым магчымае балістычнае паражэнне.

У нашым інстытуце і створаным пры ім прадпрыемстве "Тэхнамаг" завершана распрацоўка прынцыпова новай кампазіцыі, якая дае магчымасць надзейна абараніць чалавека ад уздзеяння зброі з рэкорднымі дынамічнымі паказчыкамі, што могуць быць рэалізаваны на мяжы чалавечых магчымасцей.

Гэтая праблема ў сусветнай практыцы вырашаецца рознымі спосабамі, мае розныя крытэрыі ацэнкі ўзроўню абароны. Чым больш развітай з'яўляецца краіна, тым больш нізкія патрабаванні да надзейнасці такой абароны па пададзеных вышэй прычынах. Як аказалася, у падыходзе да распрацоўкі абароны ад колюча-рэжучай зброі ў нас свая спецыфіка. У людзей, фізічна дужых, сіла ўдару нажом нярэдка дасягае 40-45 Дж, хоць ва ўсім свеце прынята было лічыць яе роўнай 35 Дж. Такім чынам, бронекамізэлькі заходняга ўзору, якія паспяхова супрацьстаяць колюча-рэжучаму ўдару (з запрашкодным дзеяннем 27 мм), у нашых умовах абсалютна непрыдатныя. Максімальным для беларускіх праваахоўных органаў было прынята пранікненне клінка цераз заднюю сценку бронекамізэлькі на 5-7 мм. Толькі ў гэтым выпадку рану пацярпелага можна лічыць "драпінай", і жыццё яго будзе ў бяспецы. Таму нашы бронекамізэлькі хоць і цяжэйшыя за імпартныя аналагі, але здольныя рэальна захаваць чалавечае жыццё.

Пры распрацоўцы новай ахоўнай камізэлькі, здольнай супрацьстаяць удару клінка, мы сутыкнуліся з шэрагам цяжкасцей. Каб забяспечыць абарону (пры пранікненні на 27 мм), бронекамізэлька павінна мець 18 слаёў фірменнай араміднай тканіны з пакрыццём з керамікі. Калі зыходзіць з прынятых намі 5 мм пранікнення ў цела, то спатрэбіцца 40 слаёў такой тканіны. Гэта неверагодная вага і цана. На адзін выраб расходуецца каля 8 квадратных метраў тканіны, што па кошце прыблізна складае 120 долараў ЗША. Плюс яшчэ дарагая кераміка, якую не так проста звязаць з тканінай.

У нашай новай бронекамізэльцы ў якасці ўнутранай "начынкі" мы вырашылі выкарыстоўваць складаныя металічныя фрагменты. Злучаныя пэўным чынам, яны забяспечваюць гнуткасць і эластычнасць кампазіцыі. У гатовым выглядзе выраб будзе практычным, зручным і камфортным нават пры выкананні працяглых штатных аперацый.

Вучонымі сектара балістычных матэрыялаў і тэхнічных сродкаў нашага інстытута выканана ўжо шмат спецыяльных тэхнічных заданняў. Сёння, паралельна з распрацоўкай новай бронекамізэлькі, мы даследуем і шукаем больш танны і практычны матэрыял для вырабу беларускага варыянта ахоўных дэталяў спецадзення: фірменных налакотнікаў і нарукаўнікаў.

На заўтра мы не будуем далёкасяжных планаў, але хацелася б, каб на Беларусі, дзе так добра асвоена вытворчасць парашковых матэрыялаў і вырабаў з іх, была арганізавана вытворчасць бранявой керамікі...

Сняжана МІХАЙЛОЎСКАЯ.

НА ЗДЫМКУ: дырэктар "Тэхнамага" кандыдат тэхнічных навук Аляксандр Дымоўскі дэманструе (на сабе) браніраваную камізэльку.

Фота Зінаіды МІШУРА.

Рэдкі тэатр рукавічак створаны нядаўна ў дзіцячым садку № 4 Крычава. Артыстамі выступаюць самі дзеці, а іх героі — гэта казачныя ліса, заяц, воўк і іншыя персанажы, выяўленыя з дапамогай рукавічак. Надзяваюць іх дзеці на руку і выконваюць ролі. Пяцігадовая Каця Баранава (на здымку) паспяхова выдае сябе за лісу, зайца і ката...

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

Папытайце ў кнігарні

У дапамогу настаўніку-моваведу

Па выніках рэферэндуму, які адбыўся 14 мая 1995 года, дзяржаўнымі ў нашай краіне сталі дзве мовы — беларуская і руская. Увядзенне двухмоўя на дзяржаўным узроўні ставіць сур'ёзныя праблемы ў падрыхтоўцы настаўнікаў-прафесіяналаў, якія б свабодна валодалі беларускай і рускай мовамі, маглі навучыць кожнага вучня карыстацца імі практычна.

Вырашыць гэту складаную праблему дапамога манаграфія Вольгі Пратчанка "Родной и русский языки в системе подготовки учителя-профессионала в педагогическом ориентированном учебном заведении". Кніга цікавая, нясе вялікую навуковую і практычную інфармацыю, дапамагае асэнсаваць стан мовы ў краіне, моўную культуру і нацыянальную свядомасць. Вядома, што навучыць і выхоўваць дзяцей і падлеткаў можа не толькі змест прадметаў, якія выкладаюцца ў школе, але і асоба настаўніка з яго высокай прафесійнай культурай. Таму новая парадыгма адукацыі як сукупнасць тэарэтычных і метадычных меркаванняў, што прагназуюць поспех у дасягненні мэты школы, якая перажывае рэформу, не магчыма без настаўніка!

Настаўнік новага стагоддзя — асоба, якая здольна весці дыялог, аргументавана дыскутаваць, выстаўляць гіпотэзы, прагназаваць шляхі і ўмовы, якія неабходны для развіцця педагагічных працэсаў.

Кніга мае такія раздзелы: "Личность учителя в исследованиях отечественных и зарубежных учений", "Характеристика традиционного подхода к преподаванию родного и русского языков в педагогическом училище в аспекте поставленной проблемы", "Опыт организации обучения и корректировки курсов родного и русского языков в педагогических училищах".

Праз усю кнігу праходзіць думка аб тым, што ў вучэбным плане педвучылішча велізарным патэнцыялам у выхаванні настаўніка-прафесіянала, у гуманітарнай самасвядомасці з'яўляюцца беларуская і руская мовы. Менавіта мова, маўленне дапамогуць будучаму настаўніку вызначыць пэўную жыццёвую пазіцыю, выпрацаваць светапогляд, засвоіць нормы прафесійнай дзейнасці і паводзін у кантэксце канкрэтнай нацыянальнай культуры.

Моўная адукаванасць кожнага маладога грамадзяніна Рэспублікі Беларусь павінна быць у полі зроку нашага грамадства, школы, навучальных устаноў. Вучань, студэнт, грамадзянін — не толькі асоба, але і творца. Гэта тая ідэя, якая праходзіць праз усю кнігу Вольгі Пятроўны. Выкладанне беларускай і рускай моў — гэта інтэграцыя ў другія прадметы, якія вывучае асоба і якія фарміруюць яе. Мова з'яўляецца паказчыкам духоўнасці і культуры чалавека. Вось чаму так важна і неабходна падрыхтаваць настаўніка з багатай моўнай культурай.

Кніга Вольгі Пятроўны Пратчанка "Родной и русский языки в системе подготовки учителя-профессионала в педагогическом ориентированном учебном заведении" — значны ўклад у скарбонку псіхолага-педагагічнай думкі краіны.

Ніна АЛЬШЭЎСКАЯ,
кандыдат педагагічных навук.

Сустрэчы

"Толькі ў Беларусі ажываю душой"

Школу № 141 Заводскага раёна Мінска наведаў вядомы беларускі паэт і пісьменнік, журналіст, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Навум Якаўлевіч Гальпяровіч. Запрасіла пісьменніка ў госці да старшакласнікаў і арганізавала сустрэчу загадчыца бібліятэкі школы Ганна Уладзіміраўна Карбоўская.

У размове з юнымі слухачамі мастак слова прыгадаў, як пачаў пісаць першыя вершы, расказаў пра гады, калі сам вучыўся ў полацкай школе № 9, падзяліўся думкамі наконт паэзіі і пісьменніцкай дзейнасці. Для Навума Якаўлевіча Гальпяровіча праца пісьменніка — гэта стан душы, стан жыцця.

— Для таго каб пісаць вершы ці прозу, — сцвярджаў ён, — трэба мець асабістае ўспрыманне свету, талент. Але, увогуле аднаго таленту недастаткова. Патрэбна пастаянная праца над сабой, жаданне пісаць і, зразумела, неабходны час, якога амаль заўсёды не хапае.

Дарэчы, наконт часу Навум Якаўлевіч прывёў прыклад са свайго ўласнага вопыту:

— Іншы раз даводзіцца ў 5 гадзін раніцы ўставаць, каб "узяцца за пяро", бо днём трэба займацца рэдакцыйнымі справамі.

Навум Якаўлевіч працуе ў газеце "Літаратура і мастацтва" і на радыё, супрацоўнічае з іншымі рэдакцыямі. Такія перадачы як "Дыялогі пра вечнае", "Радыёфакт", рыхтуюцца з удзелам Гальпяровіча.

Скончыўшы школу, Навум Якаўлевіч паступіў у Беларускі дзяржаўны універсітэт на факультэт журналістыкі. Працаваў у газетах, 16 гадоў — на радыё. Ён — аўтар шэрагу кніг і зборнікаў, найбольш вядомыя з якіх "Брама", "Струна", "Вострау душы", "Галасы вёснаў". Хутка выйдуць два новыя творы пісьменніка — "Шляхі і ўспаміны" ў часопісе "Маладосць" і "Свет у акне" у выдавецтве "Мастацтва".

Як лічыць Навум Якаўлевіч, галоўную ролю ў станаўленні яго як творцы адыгралі гады дзяцінства і юнацтва, што прайшлі ў Полацку. Менавіта полацкая зямля, багатая на старажытныя легенды, паданні і таямніцы, абудзіла лірычныя струны душы будучага паэта.

— Я памятаю той час, — расказвае Навум Гальпяровіч, — калі ў юнацтве, разам з сябрамі, а іншы раз і адзін, я з цікавасцю даследаваў падземныя хады пад старым будынкам манастыра. Гэтыя хады памятае і Уладзімір Арлоў, які, як сапраўдны палачанін, таксама захапляўся ўсімі таямніцамі і старажытнасцю. Я любіў уяўляць сабе, як па гэтай зямлі некалі хадзіў Усяслаў Чарадзей, скакаў на баявым кані князь Ігар. Сафія Полацкая, асабліва прыгожая ў промнях сонца ў час захаду або на досвітку, не магла не закранаць майго сэрца. І бясследна гэта не знікла, знайшло водгук у творчасці.

"Мне не раз даводзілася ездзіць па розных краінах, — працягвае Навум Якаўлевіч, — пабываў я і ў Балгарыі, і ў Венгрыі, Румыніі. Прафесія журналіста заносіла мяне і ў Закарпацце, Пермскую вобласць (давялося нават пабываць у стойбішчы аленяводаў), наведаў нават Уладзівасток... Але дзе б ні быў, толькі тут, на полацкай зямлі, я адчуваю сябе дома, толькі ў Беларусі ажываю душой.

Навум Якаўлевіч Гальпяровіч лічыць, што акрамя журналісцкай прафесіі ў яго ёсць другая прафесія — пісьменнік.

— Прафесія асабістая, — гаворыць ён. — Напрыклад, калі пісьменнік, скажам, капае агарод — ён адпачывае, але калі пісьменнік ляжыць у гамаку і задуменна глядзіць у неба — гэта ён працуе. Але праца яго бачна не па колькасці выдадзеных кніг, а па іх якасці, па іх укладу ў беларускую літаратуру.

Першыя вершы Навума Якаўлевіча Гальпяровіча з'явіліся ў калектыўным зборніку "Сцяжынка" ў 1983 годзе, гэта быў першы крок на шляху прафесійнай творчасці.

— Я заўсёды пішу тое, што адчуваю, — прызнаецца Навум Якаўлевіч. — Калі гэта сум, адзінота, я не стану пісаць пра радасць і наадварот. Я пішу пра звычайныя, вельмі земныя рэчы, але прапускаючы іх праз сэрца. Я прарабляю сваю справу, да чаго ляжыць сэрца і кліча душа...

Такімі словамі скончылася выступленне вядомага беларускага паэта і пісьменніка Навума Якаўлевіча Гальпяровіча ў школе № 141 на сустрэчы са старшакласнікамі.

Алена ЕВІНКА,
вучаніца 11"Г" класа
сярэдняй школы № 141
Заводскага раёна Мінска.

Асацыяцыі

У свеце жывёл

Як асоба, што некалі вучыла біялогію, аўтар сумленна папярэджвае, што ўсё гэта напісана толькі пра жывёл. А калі нехта з Homo sapiens раптам сябе пазнае, дык гэта яго асабістая фантазія. Кожны мае права лічыць сябе тым, кім захоча.

Хамяк

Хамяк быў памяркоўным і гаспадарлівым. Усё ў хату цягнуў, усё збіраў-запасаў, дабро пільнаваў. А калі ў засеках месца не засталося, дык ён за шчокі зерне схаваў. Сядзіць сыты, задаволены. Прыйшоў да яго сусед парады папрасіць. А хамяк маўчыць. Ну як жа рот адкрыць, зерне ж высыплецца. Забегла суседка, пару зярнятак у доўг папрасіла. Хамяк не даў. Ну як жа ён сваё кроўнае ад сэрца адарве! Ды гэтая галадранка калі яшчэ доўг верне!

Сядзіць хамяк, маўчыць. Гаспадарлівы такі, памяркоўны. Усё у хату, усё ў сям'ю.

Ліса

Абралі важаком ваўка. А ліса-хітруха зараз жа яму курачку падаравала. На ўсіх сходах выступае, ваўка пахваляе. Добра ёй жывецца — як сыр у масле плавае. Аднак паціху мядзведзю на вушка шэпча, дзе воўк карову задраў, дзе авечку сцягнуў і наогул, што ў ваўка на абед было.

На новых выбарах важаком абралі другога ваўка. Ліса і яму тут жа курачку падаравала. І зноў жыве сабе — як сыр у масле плавае.

Змяя падкалодная

Змеі, яны ўвогуле мудрыя. Але ж у сям'і не без вырадка. Змяі падкалоднай мудрасці неяк не хапіла, а вось злосці і атруты — на дзесяцярых.

Пачала змяя ўсіх кусаць. Вялікіх звяроў кусне спадцішка ды і ўцякае. Усялякую лясную дробязь, не саромеючыся, адкрыта, налева і направа джаліць. Да чаго дайшло — сваіх сябровак-змей і то кусаць пачала.

Звяры церпяць, чакаюць, што атрута ў змяі скончыцца, яна і супакоіцца. Дарэмна спадзяюцца. Атруты ў змяі ўсё болей і болей выпрацоўваецца...

Бадлівая карова

Буронка была карова як карова, толькі рогі кароткія. Але ж самаўпэўненасці — звыш меры. З рання да вечара галосіць-пахваляецца: "У мяне малако самае смачнае! У мяне цяляты самыя разумныя! Я заўжды ва ўсім рацыю маю!" Праўду кажучы, малако як малако, цяляты як цяляты. Аднак калі Буронцы слова насуперак хто скажа, яна адразу ў бойку кідаецца.

Вось добра, што ў бадлівай каровы рагоў якраз і няма.

Тыгр

Тыгр быў разумны і мудры. Таму звяры і абралі яго важаком зграі. Ён правіў разумна і мудра. Дзе патрэбна — рыкне, дзе лапу кіпцюрастую ў ход пусціць, а дзе кіпцюры схавае ды мяккай кашачай лапкай прылашчыць. Жывуць сабе звяры, важаком сваім ганарацца. Кожны дзень тыгру оды спяваюць. Вось тыгр і не прайшоў праз медныя трубы, заганарыўся, кіпцюры хаваць перастаў ды і пайшоў направа-налева аплявухі адвешваць.

Заенчылі звяры, а рабіць няма чаго і скардзіцца няма на каго. Самі рабалепствам сваім з мудраца тырана зрабілі.

Белая варона

Гісторыя гэтая зусім звычайная. У чорнай зграі варон з'явілася белая птушка. Мала таго што не чорная, дык яна яшчэ па начах і да зорак лётала. Вершы, бач ты, пісала, замест таго каб з усімі чарвей збіраць.

Вось яны крылы белай вароне і звязалі. А калі яна і пасля гэтага не пачарнела, дык яе проста задзяўблі.

Праўда, потым на магіле помнік паставілі. І нашчадкі ўжо вельмі ганарыліся, што ў іх зграі была такая незвычайная і таленавітая белая варона.

Сарока

Сарока была трохі дурнаваценькай, але затое ўсё бачыла і ўсё чула, пра ўсіх усё ведала. Ледзь развіднее, сарока ўжо нясе па заапарку навіны: "А вы ведаеце, учора на вячэры ў тыгра барсук так налізаўся... А вы чулі, леў сваёй жонцы пясцовае футра купіў! А прыгажун-лось учора дома не начаваў! А..." І гэтак з ранку да вечара. Звяры добра ведаюць, што сарока — пляткарка, але ж усё роўна адно аднаму пераказваюць усё, што сарока на хвасце прынесла.

Вось і атрымліваецца, што ўсе яны не разумнейшыя за дурнаваценькую сароку.

Шакал

Шакал усё жыццё начальству пяткі лізаў. Падыдзе да бабра ды і кажа ўзрушана: "Прыкрыя ў нашым заапарку звычаі. Леў ужо зусім з глузду з'ехаў". "Ох, цяжка, цяжка", — уздыхае някемлівы бабёр. Шакал зараз жа льву даносіць: "Бабёр на вас крыўдзіўся. Звычаі яму нашы не падабаюцца". І гэтак пра ўсіх звяроў дакладваў. Дзе праўду скажа, дзе трохі ад сябе дадасць. Леў за вернасць шакала ўзнагароджваў. Такое ўжо шакальскае шчасце — аб'едкі са стала льва даядаць.

Свіння

Вычысцілася свіння, вымылася, у аксаміт прыбралася, ды са свайго прыватнага свінарніка ў госці падалася. Ужо ж яна піла-ела, жорла-чвякала, накрухмаленым абрусам свой пятак выцірала.

А як з-за стала выйшла, дык тут жа пачала гаспадароў абгаворваць: і тут у іх перасолена, і там недаварана, і увогуле яды было мала.

От жа! Свінню хоць ты дыяментамі ўпрыгож, а свіное рыла ўсё роўна відно.

Рахманая мышка

Мышка была гаспадарлівая, паслухмяная і маўклівая. Выйдзе ўвечары ў лес, убачыць нечакана, як сава ў мышкі-суседкі норку знішчае, ды хуценька ў сваю норку схаваецца. Якая ёй справа да чужой бяды. Галоўнае — у яе самой у дамочку сухенька, цёпленька, харчу на дзве зімы хопіць. Другі раз заўважыць мышка, як зязюля ў чужое гняздо яечка падкідвае, ды зноў ні слова не скажа. І гэтак заўжды: убачыць, як ліса шкоду робіць, як зайчыха зайчаня пад кустом пакідае ці яшчэ якое паскудства заўважыць — маўчыць. Галоўнае — яна сама чысценькая, акуратненькая, лепш і не трэба.

Але ж аднойчы знайшла-такі сава ўтульную мышыную норку. Так што засталіся ад рахманенькай мышкі толькі "рожкі ды ножкі".

От жа — не выратавала мышку маўклівасць.

Неразумная куніца

Маладзенькая куніца была надзіва прыгожая: вочкі ясненькія, шэрстка шаўковенькая, лапачкі аксамітныя. Тыгр адразу прыгажуню прыкмеціў. Пакуль другія звяры норы будуюць, смецце прыбіраюць, юная куніца пешчанымі кіпцікамі на пішучай машынцы пастуквае ў прыёмным пакоі тыгра. Тут яе леў і прыкмеціў ды адразу ў сваю прыёмную забраў. Куніца абнаглела і заганарылася. Што там простыя куніцы — на тыгра звысоку пазіраць пачала. Жыве сабе красуня прыпяваючы: смачна есць, шыкоўна прыбіраецца, нічога не робіць, нідзе не вучыцца.

А тым часам у лесе падрастае яшчэ адна маладзенькая прыгажуня: вочкі ясненькія, шэрстачка шаўковенькая, лапачкі аксамітныя...

Салавей і вароны

Салавей быў вельмі таленавіты. Калі ён спяваў, заціхалі рака, лес і поле, і нават зорачкі апускаліся бліжэй да зямлі, каб паслухаць чароўныя песні.

Але ж вось вароны ўвесь час скардзіліся льву, што салавей часцяком на працу позніцца — рэпетыцыі, бач ты, у яго. І на птушыным кірмашы ён не бывае, і зноў жа ў яго там нейкія конкурсы. І ўвогуле чаму гэта салаўю больш, чым іншым, дазволена.

Леў маўчаў-маўчаў, цярпеў-цярпеў, а потым як рыкне: "Так! Я салаўю багата чаго дазваляю і надалей дазваляць буду! Таму што вы — вароны, а ён — салавей!"

Шкада толькі, што такіх мудрых ільвоў няшмат. Таму, мабыць, і салаўёў небагата. Усё больш вароны каркаюць.

Мышка з цэтлікам

Жыла-была адна шэранькая мышка. І былі ў яе шэрыя і поўсць, і вочкі, і розум. Не ўмела мышка норку адрамантаваць, своечасова зерне сабраць, прыпасы добра прыхаваць. Але ж была яна затое вельмі паслухмяная і рахманая. Вось леў і даў мышцы цэтлік аб тым, што яна самая разумная і талковая з усіх мышак. І мышка зараз жа пачала ўсім кіраваць, усіх вучыць, як трэба норку рамантаваць, як зерне збіраць, як прыпасы захоўваць. Усе яе загады былі такімі ж "разумнымі", як і яна сама. Аднак жа ўсе астатнія мышкі моўчкі цярпелі і ўсе неразумныя загады яе выконвалі. Што зробіш, калі ў шэрай кіраўніцы цэтлік ад самога льва.

Сокал і жаба

Ненавідзела жаба сокала. І лётае ён занадта высока, і мух у балоце не ловіць, і перад ільвом не кланяецца. Наогул, з усіх сіл старалася кожны дзень сокала брудам абліць, аж заходзілася ад зялёнай зайздрасці. Хто слухаў жабу, хто не слухаў. Хто верыў ёй, хто не верыў.

Але ж вось што характэрна: да сокала той бруд не прыстаў. Якім быў ён хуткакрылым ясным сокалам, такім і застаўся. Як лётаў высока, так і лётае. А жаба як сядзела, так і сядзіць пачварным пудзілам у сваім брудным балоце.

Галіна КАПЕЦКАЯ,
настаўніца гімназіі
Светлагорска.

На роднай мове

Песні спяваў кампазітар

У сярэдзіне красавіка ў Палацы культуры "Будаўнік" Мазыра прайшоў канцэрт пад назвай "Песні Ігара Лучанка". Выканаўцамі былі дзеці і моладзь: удзельнікі вакальнай студыі агульнаадукацыйнай школы №7, узорнага дзіцячага вакальнага ансамбля "Вясёлка" і народнай вакальнай студыі "Мелодыя" Палаца культуры "Будаўнік" (кіраўнікі М.Г.Зайцава і Л.М.Шнітман). Асаблівую значнасць канцэрту надаў прыезд у горад кампазітара, народнага артыста СССР Ігара Міхайлавіча Лучанка і прэзідэнта Беларускага дзіцячага фонду пісьменніка Уладзіміра Сцяпанавіча Ліпскага.

У праграме канцэрта гучалі папулярныя песні Ігара Міхайлавіча, напісаныя ў розныя гады для выканаўцаў розных узроставых груп. Гледачы, якія запоўнілі ўсю залу Палаца культуры, маглі ацаніць і самабытны талент І.Лучанка, арыгінальны творчы стыль.

З першых нумароў праграмы ў зале ўсталявалася па-дамашняму душэўная, цёплая атмасфера. Па просьбе кампазітара прыйшлося адмовіцца ад фанаграмы, песні гучалі пад акампанемент фартэпіяна, за якім ва ўсім бляску праявіў сябе Леў Шнітман. Ды і юныя выканаўцы, натхнёныя прысутнасцю аўтара, спявалі вельмі хораша.

Падбіраючы рэпертуар для вакальнага ансамбля, школа аддае перавагу музыцы сапраўды меладычнай, змястоўнай, асаблівая ўвага надаецца песням з беларускім тэкстам. Мы неяк забылі пра такое паняцце, як патрыятычнае выхаванне. А такі падыход да падбору рэпертуару і ёсць наш уклад у выхаваўчы працэс моладзі. І поўныя глыбокага сэнсу і сапраўдных пачуццяў песні І.Лучанка аказваюць у гэтым неацэнную дапамогу.

Канцэрт заканчваўся песняй на вершы Ю.Рыбчынскага "Дружба", якую разам з Ігарам Міхайлавічам спявалі ўсе ўдзельнікі праграмы і ўдзячныя гледачы. Але для юных выканаўцаў свята на гэтым не скончылася. У кафэ Палаца культуры за салодкім сталом адбылася іх жывая, шчырая гутарка з кампазітарам і У.С.Ліпскім. Госці расказалі юным мазыранам аб сваёй творчасці, адказалі на шматлікія пытанні самадзейных артыстаў. А потым Ігар Міхайлавіч узяў акардэон і заспяваў разам з дзецьмі і моладдзю свае песні. Якім жа шчасцем свяціліся вочы нашых выхаванцаў, колькі ў іх было ўдзячнасці за гэтыя незабыўныя хвіліны сустрэчы з сапраўдным мастацтвам, з сапраўднымі майстрамі беларускай музыкі і літаратуры.

І яшчэ адну выснову зрабілі для сябе юныя артысты: слава і папулярнасць такіх майстроў беларускай культуры дасягаецца многімі гадамі ўпартай вучобы і працы.

А наша супрацоўніцтва з Ігарам Міхайлавічам, на шчасце, не заканчваецца гэтым канцэртам. Кампазітар прапанаваў нам паказаць гэтую канцэртную праграму ў Мінску. Мы з радасцю прынялі запрашэнне і цяпер з хваляваннем чакаем новую сустрэчу са сталічным гледачом і старанна да яе рыхтуемся.

Маргарыта ЗАЙЦАВА,
кіраўнік узорнага дзіцячага вакальнага ансамбля "Вясёлка".

У бярозавым гаі.

Фота У.СІВАЛАПА.

І смех і грэх

Адвучыў

Гісторыя гэта здарылася ў часы, якія цяпер называюць "застойнымі". Я пасля заканчэння інстытута і армейскай службы ўладкаваўся на працу настаўнікам спеваў у адну з мінскіх школ. Усё было б нядрэнна, але дырэктар школы, Вера Захараўна, якая вельмі любіла "праборкі" настаўнікаў і вучняў, панадзілася хадзіць да мяне на ўрокі. У кожнага настаўніка паджылкі трасуцца, калі на яго ўроку за апошняй партай красуецца не другагоднік Сідараў, а грозная постаць кіраўніка школы, які фіксуе ўсе твае хібы і метадычныя памылкі. Ад хвалявання заплятаецца язык, і гэтых памылак робіцца ўдвая больш. У мяне ўжо пачыналі здаваць нервы, але пазбегнуць назойлівай прысутнасці дапамог адзін выпадак...

Я праводзіў урок спеваў у шостым класе. Пасля званка ў клас зайшла Вера Захараўна і, акінуўшы мяне і вучняў ледзяным позіркам, прашыбавала за апошнюю парту. Тэма ўрока ў мяне была "Вывучэнне гімнаў". У тыя часы быў строгі загад зверху, каб усе вучні, пачынаючы з першага класа, ведалі Гімн Савецкага Саюза, Гімн Беларусі, а старэйшыя — яшчэ і "Інтэрнацыянал". Партыйным босам было бальзамам на душу чуць, як маленькія дзеці, якія чытаць яшчэ не ўмелі, тонкімі галасочкамі выводзілі незразумелыя словы пра "великий, могучий Советский Союз".

Я пачаў урок: "Дзеці, цяпер мы з вамі праспяваем Гімн Саюза Савецкіх Сацыялістычных рэспублік. Пеця, як трэба сябе паводзіць пры выкананні гімна?

— Трэба стаяць па стойцы смірна!

— Правільна, малайчына!

Я ўзяў на баяне першы акорд. Трыццаць пяць вучняў бадзёра ўскочылі на ногі і з вялікім натхненнем, але бязладна загарлапанілі: "Союз нерушимый республик свободных сплотила навеки великая Русь". Ад рэзанансу задрыжэла шкло ў вокнах, а мясцовыя сабакі заліліся брэхам. Разам з вучнямі вымушана была ўстаць і Вера Захараўна. Адстаяўшы тры куплеты з прыпевам, яна з бачнай палёгкай села за парту.

Я працягваў урок: "А цяпер мы выканаем Гімн Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Міхась, напомні ўсім, як трэба сябе паводзіць у час выканання гімна?

— Трэба стаяць смірна!

— Малайчына!

Я зайграў. Вучні ўскочылі з-за партаў і дружна заспявалі: "Мы, беларусы, з братняю Руссю разам шукалі к шчасцю дарог". Павагаўшыся, устала і дырэктар...

— Цяпер мы з вамі будзем спяваць, — працягваў я ўрок, — "Інтэрнацыянал" — гімн камуністаў усяго свету!

Дзеці ўсталі і заспявалі: "Вставай, проклятьем заклеймённый, весь мир голодных і рабов". З вялікай неахвотай устала і Вера Захараўна. Добрых пяць хвілін яна слухала натхнёныя словы пра тых, "кто был ничем, а станет всем".

Больш да мяне на ўрокі яна не прыходзіла.

Аляксандр ВАШЧАНКА.

Галоўны рэдактар Аляксандр ГАЙДУК

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ, адукацыйных інавацый - 36-43-62, праблем выхавання, навукі - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Вольга ДУБОВІК.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №2786
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 21.5.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.